

LLUC

GENER-FEBRER 1987

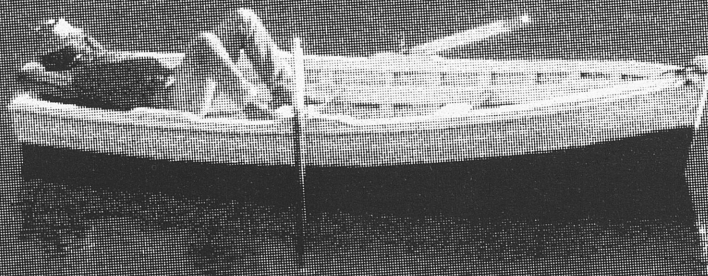
NÚM. 736

225 PTS.

- VOLAR AMB DON RAMON FRANCO
 - UNA CULTURA DE RESISTÈNCIA, ENCARA
 - MENORCA 1287-1987: UNA TRADICIÓ VIVA
-

I demà què?

Esta es la pregunta que todos debemos contestar en un momento u otro

Porque la fuerza y los recursos de los años jóvenes van pasando y llega el momento en que la persona ha de tener preparado un fondo propio que le haga posible esperar con tranquilidad los años que suceden a la jubilación.

Para que usted pueda contestar de la mejor manera a esta pregunta, BANCA MARCH ha preparado su Plan de Jubilación. Un plan que puede significar mucho en su futuro.

UN EJEMPLO:
Si Vd. destina al PLA "Sa BANCA" DE JUBILACION 10.000 ptas. cada mes, y supuesto que se obtenga una rentabilidad media efectiva del 11%.

Al cabo de:	Alcanzaría un capital de: (*)	Y solo habría ingresado
5 años	918.200 ptas.	600.000 ptas.
10 años	2.465.420 ptas.	1.200.000 ptas.
15 años	5.072.590 ptas.	1.800.000 ptas.
20 años	9.465.810 ptas.	2.400.000 ptas.
25 años	16.868.640 ptas.	3.000.000 ptas.
30 años	29.342.840 ptas.	3.600.000 ptas.

(X) Supuesta la reinversión con las deducciones fiscales máximas.

T'esperam

Si desea recibir más información sin compromiso, llámenos al tel. 46 06 50 y estallarems conjuntament amb el PLA "Sa BANCA" de JUBILACIÓ en macilada, l'heç ençé este coupon cumplimentado a BANCA MARCH. Avalu. Alejandro Rosello n.º 8.

Nombre: Tel: Domicilió:

Població: C. Postal:

LLUC

Revista bimestral
ANY LXVII

Direcció:

PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
07010 Ciutat de Mallorca

Informació i correspondència:

Apartat de correus 619
07080 Palma de Mallorca
Telèfon 25 04 95

Director:

Bartomeu Suau Tugores

Conseller Delegat:

Ramon Ballester i Vives

Cap de Redacció:

Pere J. Llabrés i Martorell

Consell de Redacció:

Miquel Gayà i Sitjar
Gabriel Janer Manila
Maria de la Pau Janer Mulet
Joan Mas i Vives
Leonard Muntaner i Mariano

Administrador:

Gaspar Alemany i Ramis

Subscripció: 1.300 ptes. anuals

Estranger: 1.500 ptes. anuals

Preu de l'exemplar: 225 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Fotocomposició i impressió:

Taller Gràfic Ramon

Jaume Balmes, 43

Tel. 25 44 32

07004 Palma de Mallorca

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N. 0211-092 X

sumari

Pàg.

- 2 **EDITORIAL: Fidelitat.** Aquesta és la paraula amb què la revista LLUC inicia una nova etapa, amb plena concordància amb l'anterior, de fidelitat constant a la cultura i a la llengua del nostre poble.
- 3 El primer assaig d'aquest número és signat per Gabriel Janer Manila: **Una cultura de resistència, encara.** És una visió lúcida i realista de com és ara la cultura, com s'arrela i com s'hauria d'arrelar, amb perspectiva de futur, en el poble de les Illes.
- 10 **L'anticlericalisme contemporani a Mallorca (1868-1936).** Pere Fullana estudia el naixement, a partir de la revolució del 68, i subsegüents expansió i vicissituds de l'anticlericalisme a la nostra illa, fins a la guerra dels tres anys. Un assaig prou interessant per seguir el fil de la política i de les ideologies a la Mallorca contemporània.
- 15 Jordi Vidal Reynés ha entrevistat el coronel **Joaquim Lassalle Pochot.** Els records d'aquest militar mallorquí se centren especialment en el període de la guerra civil, quan estava destinat a la base aèria del Port de Pollença: relacions amb Ramon Franco, amb els aviadors alemanys i italians...
- 23 **L'ESGLÉSIA NOSTRA** no pot deixar de fer esment del setè centenari de la restauració del cristianisme a Menorca. Miquel Anglada, prevere de la diòcesi germana, sense pretensions de fer de cronista, ens presenta **Menorca, set segles d'història.** És un comentari viu, de primera mà, de com aquesta celebració, al voltant del 17 de gener d'enguany, ha estat enfocada des del punt de vista eclesial.
- 26 Josep M. Llompart ens ofereix la traducció de **Dos poemes de Jorge de Lima,** l'òptim poeta brasiler, la lírica del qual és ben palesa en els dos poemes: **Aqueixa Negra Fuló i Poema del cristià.**
- 28 El recent traspàs del gran poeta, premi d'honor de les Lletres catalanes, **Josep Vicenç Foix,** ara ja en l'eternitat és motiu del comentari de Josep M. Llompart, poeta nostre, que també merescué aquella alta distinció.
- 29 **Un poema que pren cos a Mallorca: el projecte de la Universitat de la Pau.** La presentació d'aquest projecte corre a càrrec de Sebastià Barceló. Ve a ser una invitació a col·laborar en una tasca que és urgent en el nostre món i que pot prestigiar internacionalment la nostra Universitat i Mallorca.
- 31 «**Una vida**» d'**Italo Svevo, una de les millors obres de la literatura universal del nostre segle.** Maria de la Pau Janer fa la recensió de la versió de l'obra italiana **Una vita** d'Ettore Schmidt (vertader nom d'Italo Svevo), publicada el 1892 i ara traduïda al català en la col·lecció d'Edicions 62 i de la Caixa.
- 32 **Lluc per Mallorca.** Gaspar Alemany fa la crònica des del santuari que dona nom a la nostra revista.

editorial

FIDELITAT

Hem pensat que la paraula millor que podrien trobar els lectors de la nostra revista, que ençata enguany una nova etapa, seria aquesta: FIDELITAT.

FIDELITAT a una trajectòria, que arranca del 1921, quan en el cor de la nostra Serra hi brostà una publicació per expandir a tot Mallorca els ideals que, d'ençà del segle XIII, guardava el santuari més estimat del nostre poble.

FIDELITAT a la cultura i a la llengua, de què també Lluç ha estat preuat estoig i llumener resplendent al llarg de la nostra història.

FIDELITAT a una constant recerca i divulgació del nostre tresor literari, folklorístic, artístic, que dóna fesomia i lluentor a l'ànima col·lectiva que batega, lluita i espera a les terres de les nostres Illes.

FIDELITAT a la lluita valenta que aquesta revista ençatà l'any 1963 perquè el nostre poble tingués un òrgan escrit i periòdic en la llengua que ens és pròpia.

FIDELITAT a l'etapa, iniciada el 1968, després de lamentables retalls i incomprendions, que fins ara no s'ha estroncat i que volem impulsar cap endavant, convençuts com estam de fer un servei insubstituïble a la societat illenca que vol prendre consciència, de forma creixent, de les seves arrels, dels trets que el configuren i el distingeixen com a poble.

Amb aquest esperit de servei, s'obren novament les planes de LLUC. La nostra revista es dedicarà fonamentalment a la publicació d'assaigs culturals, dins el ventall més ampli que ens sigui donat assolir. L'orientació «política» —de compromís amb la «polis» que formam els habitants de l'arxipèlag— no serà altra que la de promoure en tot la identitat i personalitat del nostre poble, que té trets inequívocs de nacionalitat, que li vénen donats per les seves arrels històriques, per la cultura que ha anat pastant aquí, per una llengua que compartim amb altres països germans, per les vicissituds antigues i

contemporànies del quefer nostre de cada dia. Res del que sigui autènticament humà, res del que formi part del ser col·lectiu dels qui vivim, patim i esperam a les Illes, no serà mai exclòs de les pàgines de LLUC, si més no perquè duu el títol lluminós —i l'empremta— del sant racó de la nostra llar.

Per prendre el nom de LLUC, volem mantenir la fidelitat a l'Església nostra que pelegrina a Mallorca. L'Església de Mallorca ha tingut sempre a Lluç un far orientador d'empreses col·lectives, un estoig de saba autèntica, de bellesa i de frescor, de comunió amb la naturalesa. La nostra revista vol estar al servei de la que ara, a finals del segle vintè, és Església de Mallorca, d'una Església que se sent Poble de Déu amb el poble que aquí treballa, lluita, canta i traça projectes de futur. LLUC vol ser eina d'una Església ficada en el poble, evangèlicament popular, progressista en el sentit més noble i engrescador de la paraula: promotora d'un progrés que abraça tot l'home i l'enlaira cap al projecte d'home nou integral que ens presenta la Bona Nova de Jesús. Fe i cultura, amor de Pàtria i esforç evangèlic es volen agermanar amb fecunda i estreta abraçada, en les planes que novament s'obren als ulls atents dels nostres lectors. D'ells esperam recolzament, coratge i col·laboració per dur la tasca endavant.

Som conscients que l'empenta i la difusió de LLUC, com a portaveu de la cultura de Mallorca i de les altres Illes dins els altres països catalans, i més enllà de les nostres fronteres lingüístiques, és mèrit també de la gestió, duita amb tant d'encert aquests darrers anys, per l'OBRA CULTURAL BALEAR. Estam orgullosos tots els qui hi hem col·laborat, i hi volem col·laborar encara, d'haver prestat un servei al nostre poble que ja registra la nostra història.

Només ens resta mantenir la FIDELITAT a aquesta tasca brillant i coratjosa. Endavant!

Una cultura de resistència, encara

per Gabriel Janer Manila

¿QUÈ ÉS LA CULTURA?

Per quatre vegades al llarg de la vida he viatjat a Roma, la mil·lenària ciutat dels papes, l'antiga capital de l'Imperi, la vella senyora del Mediterrani. En dues ocasions he tingut l'oportunitat de pujar a la cúpula de la basílica de Sant Pere, ja en l'últim tram, per una escala que s'embrancha entre una doble paret que segueix la forma voltada de la mitja taronja. No és estrany que els pelegrins —l'alè perdut— facin una certa returada en aquell tros d'escala, àdhuc que, forçada la imaginació pel cansament, encara tinguin la mica de coratge necessari o la gosadia de pintar en la mitjanada, prenda d'amor, un cor travessat per una sageta, d'escriure-hi declaracions ventureres, breus proclames polítics, o la inspirada fal·làcia que un home vingut de molt lluny ha duit fins a aquell lloc.

L'última vegada, fa poc més de tres anys, alguns d'aquells escrits captivaren especialment la meua atenció. No és fàcil d'imaginar fins a quin punt les grafitis han participat en la configuració de la consciència crítica dels nostres pobles. No ens sorprendria que algú es decidís a estudiar-les, les pintades, amb la intenció d'escatir la funció subversiva que han exercit, que exerceixen encara. En la soledat del water comú dels instituts, de les facultats i dels cinemes hom ha fet ús sovint de la llibertat d'expressió. D'aquella llibertat d'expressió que els estudiants francesos reclamaven el maig de 1968, mentre omplien les parets de paraules tumultuoses, il·lusionats de veure que, sota l'asfalt, sempre s'hi amaga l'arena d'una platja.

L'escrit que vaig trobar en la paret de la cúpula de Sant Pere de Roma me les va recordar, les consignes del 68. Potser era una deixalla que s'havia escapat del naufragi i que avui m'agrada retreure en el punt de partida d'aquesta reflexió: «La cultura és —afirmava l'escrit— l'orgasme del poble».

No és ara el moment d'aturar-nos a analitzar les múltiples propostes de definició de la cultura. N'hi ha tantes com vulgueu i en totes elles s'hi troba una part del camp de referència; com integrades en un cos polièdric en què cada una de les cares presenta un aspecte de la realitat global, les diverses definicions de cultura descriuen sovint aspectes d'una mateixa realitat, àdhuc a vegades contradictoris.

Des d'una perspectiva antropològica, la cultura és aquell conjunt de tradicions (literàries, històrico-socials i científiques) i de formes de vida (materials i espirituals) d'un poble o d'una col·lectivitat humana. Podem veure que es tracta d'un concepte molt ampli que integra les formes de relació, les institucions, els mo-

«Prou d'agressions a la nostra cultura!»

dels d'expressió verbal, corporal i plàstica, els paradigmes de comportament, els mites, etc. (*G. Janer Manila, 1985 A: 182*). Aquesta definició integra, doncs, els valors, els símbols, els models de conducta, tot quant constitueix i determina l'existència d'un grup social. També Amílcar Cabral es decanta per aquesta solució de síntesi: «...la síntesi dinàmica, en el pla de la consciència individual i col·lectiva, de la realitat històrica, material i espiritual, d'una societat o d'un grup humà, tant de les relacions existents entre l'home i la natura com entre els homes i les categories socials». (*A. Cabral, 1973: 16*). La síntesi dinàmica: allò que n'hem extret individualment i col·lectivament de la relació amb la natura i amb la realitat social no com un emmagatzement d'informació, sinó com a combinació —la síntesi no és compendi, ni un extracte, ni una sinopsi, molt menys un resum— d'elements que tracten d'organitzar-se amb coherència i d'integrar-se en una proposta creativa. D'aquí la necessitat de destacar el sentit dinàmic del procés cultural, la seva condició de força activadora. Algú ha dit que la cultura és allò que resta, quan tot s'ha oblidat. I André Malraux afegia encara que la cultura és el conjunt de les obres que tenen una característica en comú: haver-se escapat de la mort.

LA CULTURA DELS PAÏSOS CATALANS ATACADA

Existeix el problema d'escatir com l'han evitada, la mort, aquelles obres; però, sobretot, com han estat vistes, o observades, o llegides successivament per totes

les mirades que han vingut a posar-s'hi damunt. Pierre Vilar (1983: 24) ha escrit que si això fos possible es podria escriure la més total història que hom s'hagués proposat mai, «un bell somni d'història amb miralls múltiples». Però la cultura és, també —recordau que vaig trobar-la escrita, la definició, en una paret de Sant Pere de Roma— l'orgasme del poble.

He cercat en el Diccionari General de la Llengua Catalana el significat de la paraula orgasme. El mestre Fabra, potser cautelós, ens remet al mot erotisme i aquest és definit com «l'exaltació de les propietats virtuals d'un òrgan». D'aquesta manera la cultura es converteix en exaltació —elevació, intensificació— de les propietats vitals d'un col·lectiu humà, d'una nació o d'un poble.

Es cert emperò que la cultura dels Països Catalans ha suportat durant segles l'atac sistemàtic rigorosa-ment planificat amb l'objectiu de destruir la consciència nacional d'aquests pobles i, aquest atac, concentrat sovint en la consciència cultural —el sentiment que tots plegats constituïm una cultura— tenien un objectiu definit: la seguretat que la desaparició d'aquest sentiment implicaria la caiguda de la consciència nacional. «Aleshores —escrivia Josep Maria Llompart l'any 1978— començà la fabricació dels grans mites alienadors, definitivament plasmats a través de l'òptica del jacobisme burgès: la identificació dels conceptes de nació i Estat, amb la conseqüent subordinació del primer al segon; l'abstracció de la idea de pàtria per situar-la també a nivell estatal, ofegant tota idea d'identitat civil; les solemnes retòriques al voltant de la «gesta de don Pelayo», del «Cid Campeador», de la «Unidad de la patria forjada por los Reyes Católicos», de «ser españoles por encima de todo», de la «Voluntad del Imperio», de la «Unidad de destino en lo universal», del «Caudillo salvador de nuestra patria»... I, tot seguit, els furibunds anatemes contra tot aquell qui gosàs posar en tela de judici els mites sagrats i engrescadors: «judeo-masónico», «rojo-separatista», «traidor a España», «antes una España roja que una España rota», etc. Per aquest camí i en el curs dels darrers quaranta anys s'ha arribat a extrems de pur deliri, fins al punt que un poeta gallec contemporani, Celso Emilio Ferreiro ha hagut de referir-se desoladament a aquells «homes bós que sofren longo / unha historia contada en outra lingua», és a dir, «aquells homes bons que llargament pateixen / una història contada en altra llengua». També, «...la més vella i segura de les estratègies: aquella que obeeix a un consell infal·libre: "divideix i venceràs"». Fomentar, doncs, fins a l'extrem, els particularismes; potenciar la identitat local i la identitat regional per en-

frontar-les a la identitat nacional: «catalans mai, valencians sempre», «Mallorquins sí, catalans, no».

No falla, la cerimònia de la confusió, la demagogia exercida sobre un poble alienat que ha patit —pateix encara— la més absoluta depredació, mentre s'obstaculitzen —també encara ara— les vies que ens podrien permetre l'elaboració d'aquella síntesi dinàmica amb què he definit el procés cultural dels pobles.

LA LLENGUA, PEDRA ANGULAR D'UNA CULTURA

L'idioma, bé que ho sabeu, malmenat fins als límits, ha resistit durament el llarg genocidi. Sabíem, emperò, que en la resistència de la llengua hi havia el fenomen d'una vitalitat capaç de testimoniar l'esperançat desvetllament dels nostres països. Així, en repetir incansablement aquells versos de Marian Aguiló:

*Poble que sa llengua cobra
se recobra a si mateix,*

manifestàvem la nostra certesa i l'esperança del recobriment col·lectiu pel camí de l'idioma. «Me'n guardaré de dir que l'idioma sigui l'element únic i definidor d'una cultura —insistia Llompart—. L'idioma, per ell sol, no determina la realitat d'un fet cultural. Ara, no hi ha dubte que és la pedra angular d'aquest fet cultural. Quan aquesta pedra cau, tot l'edifici s'esbuca; però mentres aquesta pedra segueixi en el seu lloc, encara que s'hagi perdut la consciència de la cultura a la qual dona suport, encara que hagi esdevengut una simple inèrcia, aquesta cultura és una realitat, si més no una realitat latent, susceptible de convertir-se de bell nou en consciència d'una identitat, i, per tant, en consciència nacional».

Ens trobam en presència d'un paradigma llargament acordat d'ençà el Romanticisme: el recobriment de la consciència nacional a través de la llengua, que ha esdevingut símbol de la resistència cultural del poble. Bonaventura Carles Aribau ho explicitava el 1833 en la seva *Oda a la Pàtria*:

*Plau-me encara parlar la llengua d'aquells savis
que ompliren l'univers de llurs costums e lleis,
la llengua d'aquells forts que acataren los reis,
defengueren llurs drets, venjaren llurs agravis.
Muir, muira l'ingrat que, al sonar en sos llavis
per estranya regió l'accent natiu, no plora,
que, al pensar en sos llars, no es consum ni s'enyora
ni cull del mur sagrat la lira dels seus avis!*

Aribau sabia que en l'honor de la llengua hi ha implicat l'honor de la pàtria. La lira dels avis tornaria a ressonar llargament. Però el repte que ha marcat els treballs

Una cultura en marxa per a tot un poble.

Demaneu informació

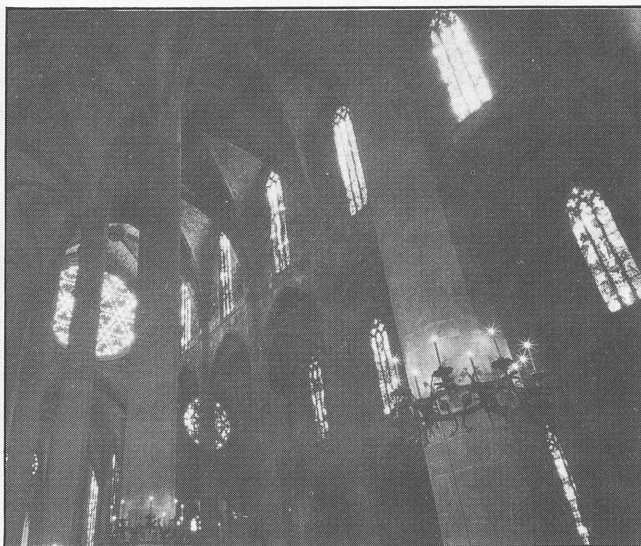
Carrer Ample, 35 (Palau Mornau) Telèfon 315 10 11 - 08002 Barcelona

d'un segle i mig d'esforç continuat és la voluntat de ferne d'aquella llengua que s'havia deixat anar fins a la desfiguració, una llengua moderna de cultura. Aquesta tasca de tornar el català «a la seva antiga categoria d'idioma de cultura» no era fàcil segons Carles Riba, l'any 1904, una empresa de folls.

EL REPTA DE LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Avui, en plantejar la normalització lingüística ens trobam novament un repte decisiu. No podem oblidar que el fonament de la normalització lingüística ha d'esser el propòsit deliberat dels ciutadans per aconseguir l'ús oficial de la llengua que parlen. Perquè la força d'una llengua sorgeix del poble que la parla i ben poc farà una llei, si no hi ha uns ciutadans disposats a usar aquesta llengua i defensar-la. Aquesta reivindicació normalitzadora de la llengua —normalitzar vol dir, justament, usar-la amb normalitat: en els tribunals de justícia, en l'administració, en l'ensenyament, en els actes religiosos, en els mitjans de comunicació, en les relacions quotidianes...— ha coincidit amb un fet rellevant: arreu del món assistim a un moviment d'afirmació dels pobles sense estat i la llengua esdevé per a aquests pobles el primer signe d'identitat col·lectiva. També sabem que qualsevol actitud negativa o de reticència envers aquestes llengües no té més fonament que la voluntat política de colonització o de domini. En aquest sentit ens hem d'explicar l'agressió més o menys encoberta dirigida a la llengua? perquè l'agressió no ha mancabat, malgrat els canvis polítics que hem viscut en els temps més recents, encara que, això sí, ha baratat l'estil: A les prohibicions descarades de l'època franquista ha seguit una actitud d'agressió no sempre dissimulada que inventa entrebancs, aixeca fantasmes inexistents i crea soterrades limitacions.

La *Llei de Normalització Lingüística*, enguany aprovada pel nostre Parlament (*BOCAIB n.º 15 de 20 de maig de 1986*) acaba la seva exposició de motius que precedeixen l'articulat, amb aquestes paraules: «La

La llengua és la clau de volta d'una cultura

Comunitat Autònoma té, en suma, com a objecte dur a terme les accions pertinents d'ordre institucional per tal que el català, com a vehicle d'expressió modern, plurifuncional, clar, flexible i autònom, i com a principal símbol de la nostra identitat com a poble, torni a esser l'element cohesionador del geni illenc i ocupi el lloc que li correspon en qualitat de llengua pròpia de les Illes Balears. Per això ha d'esser present en els diversos àmbits d'ús oficial de l'administració, dels mitjans de comunicació de masses, de l'escola i de la vida social en general, amb el corresponent respecte a les modalitats lingüístiques pròpies de la tradició literària autòctona, però sense perjudici de la unitat de la llengua catalana».

Certament que el text legal ofereix vies de normalització; però es tracta de veure què en faran amb la llei; què en farem tots plegats; quines possibilitats

LLUC

Bolletí
de
subscripció

NOM
DIRECCIÓ
POBLACIÓ

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1987. Pagarà l'import (1.300 ptes.) (estranger 1.500 ptes.) per 6 números
.....enviant un gir postal o taló bancari barrat
.....per un rebut domiciliat a Banc o Caixa

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, 07080 Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

reals tindrem de dur endavant la tasca normalitzadora de la llengua. Jo diria que no cal esperar-ne gaires coses dels poders polítics, ans el contrari, sovint entorpeixen i obstaculitzen la normalització a força de laberíntics, complicats procediments burocràtics, d'impugnacions, d'infinites traves. D'aquí, la temptació de la resistència, com una força que no cedeix davant l'agressió a la llengua i a la cultura dels nostres pobles.

RESISTÈNCIA CONTRA LA MEDIOCRITAT

La resistència, encara: tot un programa, en el sentit combatiu que adquireix la paraula. El combat per la llengua ha de relacionar-se profundament amb la lluita per una cultura, quimera irreductible, que m'agrada definir des de la perspectiva de la resistència: contra la colonització, contra la mediocritat.

Potser hem arribat al nus de la qüestió, perquè la lluita haurà de centrar-se en el recobriment d'aquelles propietats vitals amb les quals encara és possible combatre la mediocritat, l'uniformisme que ens imposen les multinacionals de la informació, la inseguretats a què som sotmesos, obligats a renunciar continuament de la nostra personalitat històrica. És difícil alçar-se, les ales esteses, quan un poble pateix la depredació més brutal. Aquesta cultura uniformadora que tracta d'eliminar diferències —la gent uniformada, no cal oblidar-ho, és més bona de dominar— és una cultura falocràtica, basada en la violació i la tortura de cada brot de vida, de la natura, del paisatge, de la llibertat dels homes i dels pobles.

Tot i amb això, la cultura d'un poble és un projecte viu. Una tasca de tots que obeeix a la necessitat intrínseca de l'home de sentir-se viu. Som un poble que té la necessitat de sentir-se viu perquè la història pugui començar cada matí. És, també, la cultura d'un poble el símbol d'ell mateix, la seva metàfora, el seu propi mirall.

M'agrada insistir especialment en aquesta idea: la cultura d'un poble és la seva metàfora, allò que l'explica d'una forma simbòlica, el mirall on reflecteix la seva vida. Fa alguns anys, vaig escriure aquestes paraules: «Quina és, doncs, la nostra metàfora col·lectiva? ¿Quina és la imatge que la nostra vida reflecteix dins el mirall inequívoc de la història? Jo diria que la vida d'un poble és múltiple i complexa. Hi ha, emperò, una paraula amb la qual hom ha volgut simplificar la vida més recent de la nostra col·lectivitat. Em referesc a la paraula balearització. Tots sabem què vol dir. Arreu del món, quan hom vol defensar un territori de la balearització, sap molt bé de quin mal vol alliberar aquella terra. La paraula significa mediocritat, confusió, provincianisme, covardia... I aquí ve la pregunta: Paral·lelament a la balearització del territori, s'ha produït la balearització de la cultura i de la vida dels homes que conviuen en aquest territori? No és necessari respondre en veu alta. Que cadascú cerqui la resposta, el cor damunt la mà i la ment desperta. Jo, per la meua banda, només afegiria: tinguem present que al llarg de la història les societats que només se preocupen d'enriquir-se són pobles que engreixen. Només la cultura possibilita el creixement. Una cultura sòlida, vertebrada»

Edicions

Disseny gràfic

Publicitat
impresa

Fotocomposició

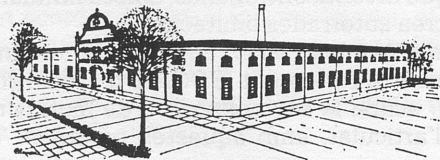
Tipografia / Offset

taller gràfic

Ramon

JAUME BALMES, 39 - TEL. 25 44 32 - 07004 PALMA DE MALLORCA

FÁBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

Una cultura que ens faci cobrar el plaer de viure...

da, madura, arrelada en el nostre passat i oberta als grans corrents intel·lectuals. Una cultura que ens faci cobrar l'alegria d'esser homes, el plaer de viure... (*G. Janer Manila, 1985 B: 98*). Una cultura viva, operativa i plena, síntesi de diverses proposicions (*Veg. J. Molas, 1983: 133*), que *es constitueixi en consciència de la col·lectivitat, que esdevengui procés de cohesió, instrument d'identificació col·lectiva, eina a través de la qual puguem atribuir significació a la realitat*. Heus aquí les bases de la meua proposta.

UN PROJECTE CULTURAL

La balearització, una metàfora que significa mediocritat, provincianisme i covardia contra la qual no hi val la improvisació, la incoherència, la política de «fer coses», la manca d'objectius definits. «Constatam l'absència d'un projecte cultural clar i definit —advertia la Junta Directiva de l'O.C.B., ara fa dos anys, en un comunicat a la premsa diària (*Veg. Junta de l'O.C.B., 1984*)—, que s'articuli amb la nostra realitat històrica, política i social». Llavors, puntualitzaven les línies que haurien de marcar la política cultural d'aquesta terra. Deien: «...necessitam una política cultural que arranqui de la vida, de la feina i dels problemes viscuts quotidianament per la gent del nostre poble» (...) «una política cultural que tengui en compte la integració dels immigrants» (...) «que rompi la colonització cultural que patim, i que oposi a l'individualisme, la solidaritat i la convivència; que superi el divorci entre cultura i vida, entre cultura oficial i realitat social» (...) «una cultura en llibertat i participació» (...) «que doni prioritat a la creació de centres d'emissió i de producció cultural» (...) «que normalitzi l'ús prioritari i hegemònic de la nostra llengua a tots els àmbits de la vida social». Finalment,

davant la manca d'un projecte cultural coherent, n'invocuen l'articulació i suggereixen «que sigui una veritable eina de crítica i de transformació, una eina d'alliberament individual i col·lectiu, una eina, en definitiva, d'alliberament nacional del nostre poble». Alguns anys abans, en Damià Pons (1981: 8) havia avançat una proposta de programa que hauria pogut servir d'esborrany al manifest de l'Obra Cultural. «És urgent mallorquinitzar Mallorca —escrivia— si no voleu que desapareixi la nostra personalitat» (...) «Mitjançant una política cultural nacionalista reforçarem la nostra identitat nacional, avui en crisi a causa de l'agressió constant del poder centralista» (...) «Una política cultural nacionalista serà el mitjà a través del qual adquirirem un coneixement profund del patrimoni cultural que el passat ens ha llegat —una llengua, una història, uns costums, unes tradicions, unes formes de vida i de pensament, unes realitzacions artístiques i materials, un paisatge...— i, a partir d'aquest coneixement, el poble l'enriqueix amb la seva acció creadora».

Però la construcció d'una cultura nacional no és —cal precisar-ho— una acció de dirigisme estètic o ideològic, sinó «un procés de cohesió de les diverses manifestacions de la vida col·lectiva» (*J. M.ª Colomer, 1981: 12*).

Una cultura de resistència que ens porta a un nou paradigma: la cultura com a resposta dissident a la colonització cultural, a la cultura uniformadora que els mitjans de comunicació intenten d'imposar-nos. Una resposta contra la cultura de masses, que serveix la societat de consum, afavoreix el conformisme i crea il·lusions —falses il·lusions— de saviesa. Perquè «les mitjans de comunicació de masses, manipuladors de les consciències i de la voluntat dels homes, en mans dels grups que detenen el poder econòmic, actuen segons

la lògica del profit i els models de vida i de consum que proposen —hom ha parlat de la transferència brutal d'hàbits de consum— tendeixen a exercir una acció despersonalitzadora, a esborrar l'expressió cultural originàriament popular» (*G. Janer Manila, 1985 A: 189*).

CONTRA LA COLONITZACIÓ CULTURAL

Fa alguns anys a Marsella —no és la primera vegada que ho explic— es reunien un grup d'intel·lectuals procedents de diversos punts del Mediterrani per manifestar-se contra la invasió despersonalitzadora de la cultura que ells anomenaven «atlàntica». En l'acte de cloenda, l'actriu grega Melina Mercuri llegí un comunicat en nom de tots els assistents en què reivindicava el seu patrimoni cultural. Les terres que voregen aquest mar —venia a dir— han creat al llarg de la història les formes més altes de cultura i de convivència. D'aquí han sortit déus i profetes, aquí s'han plantejat per la via de la raó els grans problemes que atordeixen els homes. D'aquí han sorgit formes de convivència i lleis que han marcat els camins dels pobles. El manifest d'aquells intel·lectuals venia a ser un crit desesperat davant un mar —el nostre mar— despersonalitzat, espoliat i en perill, escenari de lluites sangonants, víctima de la despersonalització conduïda pels grans poders econòmics.

Una cultura de resistència, encara; dissident, capaç de defugir la colonització cultural, d'adaptar-se a

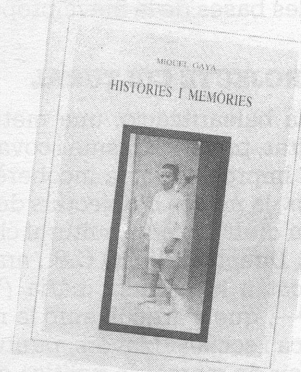
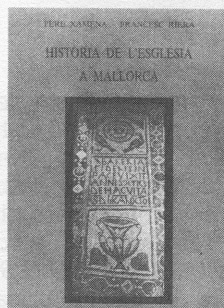
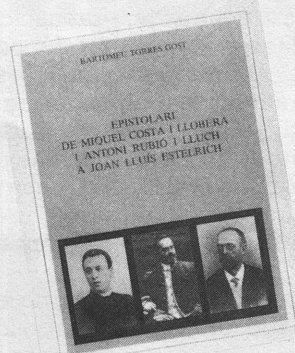
les noves condicions de la societat tecnològica. La televisió, la ràdio, els diaris, els cinemes, han de ser instruments a través dels quals pugui manifestar-se la cultura que tractam de sintetitzar en un projecte vàlid, agosarat. El teatre, els festivals populars, les biblioteques de barri, la participació col·lectiva en les festes —la festa és sempre una reafirmació comunitària, un joc increïble— en l'organització d'activitats múltiples: el cant coral i el teatre, l'excursionisme i tantes coses com es poden dur a terme des dels clubs d'esplai, des de les associacions de veïns, des dels ateneus obrers... Es tracta en última instància de recuperar la memòria d'allò que hem estat, de comprendre les manipulacions a què ens sotmeten, de recobrar la voluntat de lluita per una cultura constituïda en reflexió sobre la vida.

LA CULTURA ÉS GERMANA DE LA VIDA

Potser es tracta, finalment, d'una estètica, d'una forma de sentir-se en la cultura (*A. Colom, 1986*), de recórrer les antigues passes dels homes que mai no han volgut perdre el gust profund de viure en llibertat.

M'agradaria tancar la meua proposta amb aquestes últimes consideracions d'urgència: Un projecte de política cultural ha de partir de la base que la cultura és un bé necessari, ha de tenir en compte tant la producció com la distribució d'aquests béns i ha de tractar d'incorporar-los a les necessitats quotidianes dels homes. També, i aquest és un punt primordial, és neces-

QUATRE TÍTOLS IMPORTANTS PER A LA NOSTRA CULTURA

Bartomeu Torres Gost, Epistolari de Miquel Costa i Llobera i Antoni Rubió i Lluch a Joan Lluís Estelrich.

Col·lecció Els Treballs i els Dies, 27.

Sebastià Trias Mercant, Història del pensament a Mallorca. Col·lecció Els Treballs i els Dies, 28.

Pere Xamena - Francesc Riera, Història de l'Església a Mallorca. Col·lecció Els Treballs i els Dies, 29.

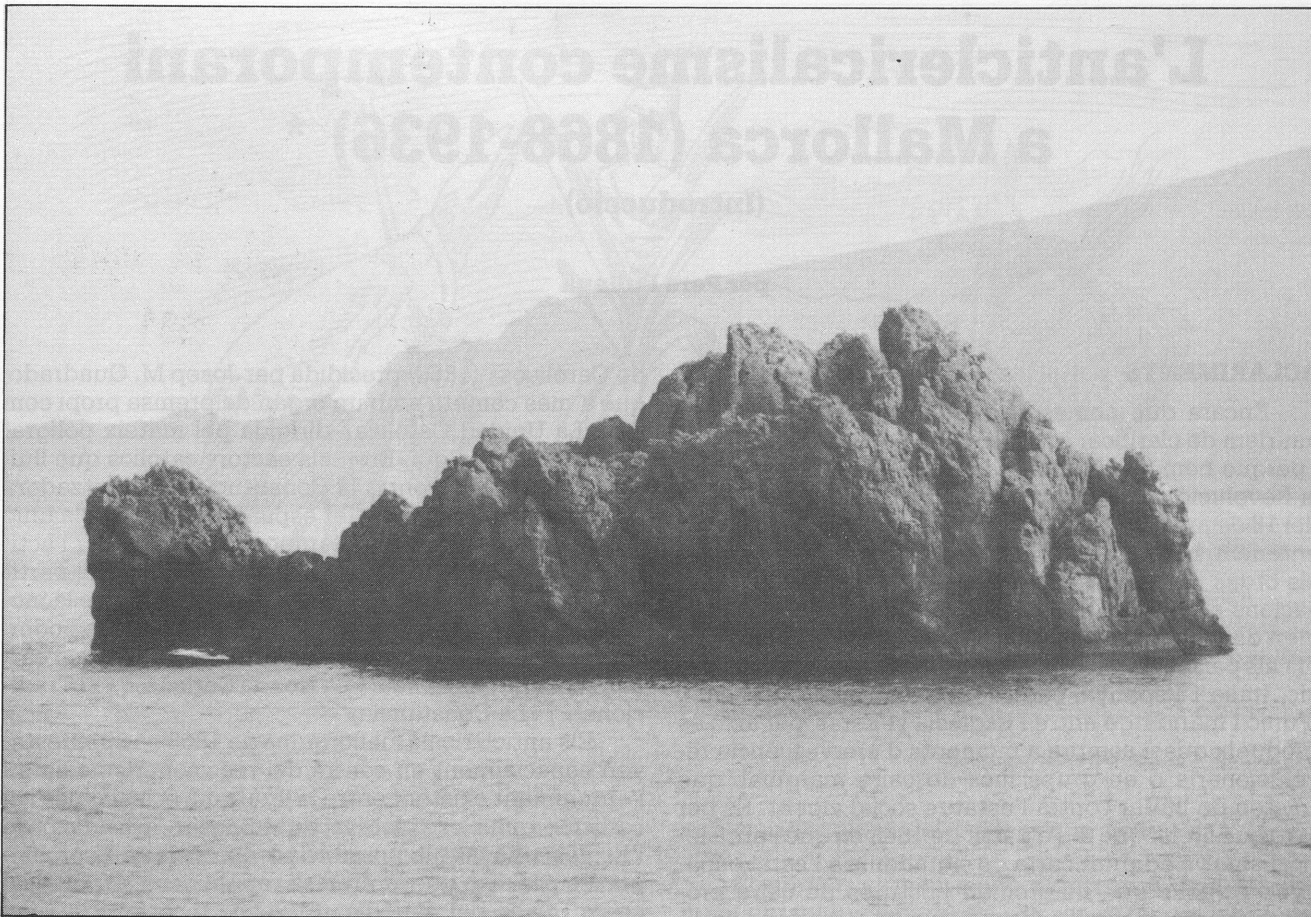
Miquel Gayà, Històries i memòries. Col·lecció Els Treballs i els Dies, 30.

COL·LECCIÓ
ELS TREBALLS I ELS DIES
S'admeten subscripcions

editorial
MOLL

Torre de l'Amor, 4, Palma de Mallorca

«Les terres que voregen aquesta mar han creat les formes més altes de cultura»

sari que el projecte cultural se relacioni intensament amb el projecte educatiu. Mai no hi haurà un projecte cultural que arribi a bon port, mentre resti marginat dels plans d'estudi. Encara a Madrid diuen que els nostres centres escolars: centres primaris, instituts de batxillerat i de formació professional —perquè es troben en una Comunitat Autònoma sense competències en matèria educativa— són, valga'ns Déu!, «territorio MEC», que podríem interpretar planerament per «territorio ocupado».

La cultura, doncs, es defineix en un procés creatiu mitjançant el qual cada home és capaç d'atribuir significació a la realitat. A través d'ella establim les primeres relacions amb l'espai que ens envolta i aprenem d'estimar una terra, i ens sentim lligats a la peripècia dels homes que l'habiten, a les tradicions, als vells costums, a la voluntat de futur d'aquests homes. També a través d'ella aprenem d'entendre altres realitats, de veure-hi més enllà dels nostres límits, d'inventar quimeres, d'alçar projectes, de somniar la vida. La cultura és germana de la vida; quan l'home sent la quotidiana necessitat de la cultura és quan viu, quan expressa la seva irrenunciable llibertat.

GABRIEL JANER MANILA

BIBLIOGRAFIA

CABRAL, Amílcar. «La culture et le combat pour l'indépendance». *Le Courier de l'Unesco*. París, novembre de 1973.

COLOM, Antoni. *Pedagogia y estética de la resistencia*. Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de les Illes Balears. Departament de Ciències de l'Educació. La ciutat de Mallorca, 1986. (Mecanoscrit).

COLOMER, Josep M.^a. «Debat sobre cultura catalana». *Treball*, Barcelona, 14 de maig de 1981.

JANER MANILA, G. A. «El paper de l'educació eb la dinàmica de la cultura». Dins: *La cultura popular a debat*. Fundació Serveis de Cultura Popular. Edit. Alta Fulla. Barcelona, 1985.

B *Pregoner de Quimeres*. Fundació Serveis de Cultura Popular. Edit. Alta Fulla. Barcelona, 1985.

JUNTA DIRECTIVA DE L'OBRA CULTURAL BALEAR. «Anàlisi de la política cultural del govern autònom». *Última Hora*, 23 de setembre de 1984.

LLOMPART, Josep M.^a. «Cultura i nacionalitat (I, II i III)». *Última Hora*, La ciutat de Mallorca, 21-1-78, 28-1-78, 4-2-78.

MOLAS, Joaquim. «La cultura catalana i la seva estratificació». Dins: AA.VV. *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1983.

PONS, Damià. «Un programa de política cultural». *Mallorca socialista*, n.º 34. La ciutat de Mallorca, març de 1981.

VILAR, Pierre. «Procés històric i cultura catalana». Dins: AA.VV. *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1983.

Conferència pronunciada al monestir de Lluc en el marc del II Seminari d'Informació i Estudi organitzat pel Grup Blanquerna dia 26 de setembre de 1986.

L'anticlericalisme contemporani a Mallorca (1868-1936) *

(Introducció)

per Pere Fullana

ACLARIMENTS

Encara que només servesqui com a introducció, hauríem de clarificar què entenem per anticlericalisme i perquè hem elegit aquesta època determinada entre la Revolució de setembre de 1868 i la contrarrevolució del 18 de juliol de 1936. Quan parlem d'anticlericalisme entenem, bàsicament, una actitud contrària al clergat i els ordes religiosos, especialment per les seves implicacions en el món social i polític. Es tracta d'un fenomen de reacció que es produeix a l'època contemporània als països tradicionalment catòlics com França, Mèxic, Itàlia i Espanya, contra un excés de clericalisme, d'unió i maridatge entre l'Església i l'Estat, per això es produeix quasi sempre a moments d'efervescència revolucionària o en grups més de caire marginal, que tracten de lluitar contra l'estatus social vigent. És per això que creim que fou a partir de 1868 en què l'anticlericalisme va adquirir carta de ciutadania a l'estat espanyol. Aquells que mantenien postures de caire progressista, democràtic i antimonàrquic, partidaris del liberalisme cultural i polític o del republicanisme en les seves diferents vessants, veien en el poder de l'Església un perill, un estaló on es recolzava l'Antic Règim, antiil·lustrat, obscurantista i tradicionalista. Aquestes postures pràcticament es mantingueren fins el començament de la Guerra Civil, sempre si ens referim al problema en general, salvant els matisos.

Amb tot això voldríem deixar constància que l'anticlericalisme no és un problema unívoc, sinó que té moltes i variades significacions, tantes com a persones. Així podríem parlar de persones profundament creients, però a la vegada anticlericals i aquests, sense dubte, no els podem confondre amb aquells que es mantenen a postures més atees o agnòstiques, o senzillament pamfletàries o demagògiques.

1. EL SEXENNI REVOLUCIONARI (1868-1874)

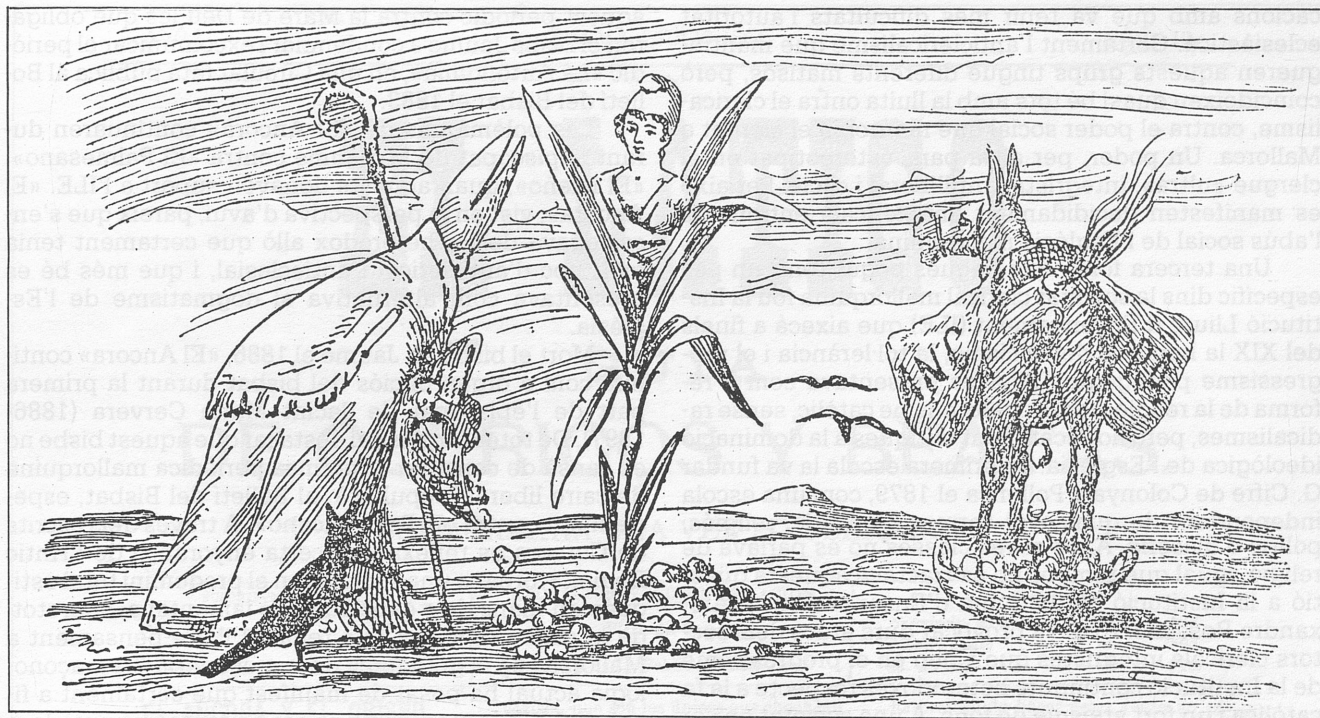
La Revolució de setembre de 1868 pel mateix fet que va tenir un caire democràtic i progressista, d'enderrocament d'Isabel II, va adquirir des de l'inici un caire de revolta popular, caracteritzada per la separació Església-Estat, supressió dels convents, llibertat d'impresca i secularització total de la vida social i política, arreu de l'estat espanyol. Tots aquells camps que fins llavors havien estat patrimoni de l'Església es posaren en entrebanc, de tal forma que es romperen les relacions entre el poder establert i l'Església. A Mallorca, els catòlics tancaren files entorn de la «Asociación

de Católicos» (1869) presidida per Josep M. Quadrado, que a més comptà amb un òrgan de premsa propi com era «La Unidad Católica» dirigida pel mateix polígraf menorquí-mallorquí. Eren els sectors catòlics que lluitaren a les Corts contra la Constitució secularitzadora de 1869 i a favor que l'estat espanyol continuàs la unió Església-Estat. Però aquí tampoc podem oblidar l'actitud dels catòlics més bel·ligerants, militants del partit carlí, que aprofitaren la tésitura de la caiguda de la monarquia d'Isabel II per augmentar la seva fama de poder. Aquesta postura la podem estudiar als periòdics carlins com «La Dulzaina», «La Honda Carlista», «El Tradicional» i «La Constanca».

Els anticlericals mallorquins de 1868 es manifestaven especialment en contra del reaccionarisme carlí i l'enteniment existent entre la jerarquia eclesiàstica i el carlisme quan es tractava de defensar la tradició de l'Església davant la possible pèrdua dels seus privilegis. És per això que la premsa republicana anticlerical encapçalada pel periòdic «El Rayo» mostrava la seva virulència contra l'Església i els defensors del règim monàrquic borbònic. Juntament amb aquest periòdic destacaren «El Iris del Pueblo» i «El Trueno» que atacaven durament els neocatòlics pels seus anhels absolutistes, el recolzament dels ordes religiosos, tan desprestigiats pel liberalisme, la seva lluita contra la llibertat de premsa; però sobretot, els periòdics demòcrates atacaven l'associacionisme catòlic. Després de la Revolució de 1868, l'Església havia creat associacions de laics per defensar la unitat catòlica i fer un front comú contra l'onada de secularització que es produïa a l'estat espanyol. El 1870 fou llançat un petard durant una conferència donada al local de l'Associació de Catòlics de Palma. Era un símbol de la lluita visceral contra aquell sector social anomenat Església que continuava formant els seus addictes entorn a la moral tradicional, la família, l'ordre social i es regia per aquelles directrius antiliberals del Vaticà. El gener de 1872 a Ciutat tingué lloc una apoteosi laica aprofitant l'enterrament del líder demòcrata Miquel Quetglas, que per ser una cosa inaudita causà gran impacte.

Juntament amb l'anticlericalisme de caire demòcrata i republicà, hauríem d'analitzar aquell del naixent obrerisme, de caire internacionalista, tal i com ha estat descrit per Pere Gabriel, que certament no es va mantenir neutral enfront de la societat tradicional mallor-

* Aquestes pàgines són un resum de l'article que, amb el mateix títol, serà publicat pròximament a la revista COMUNICACIÓ.

Il·lustració de «La Escoba» (Ciutat, 1883)

quina. En concret caldria estudiar la crítica constant a l'Església que va mantenir el periòdic «El Obrero».

Un altre caire que van explotar els republicans fou la llibertat de cultes. Lluitaren contra la unitat catòlica defensant la llibertat, entre altres coses, com a forma de fer front al monolitisme de l'Església catòlica. El 2 de febrer de 1869 es va produir a Ciutat una manifestació a favor de la llibertat de cultes, organitzada per «El Iris del Pueblo». Mentrestant, a la catedral, el bisbe Miquel Salvà, presidia una celebració de desagravi per les ofenses de què era objecte l'Església.

A l'estat espanyol s'arribava a un moment que els principis liberals de la revolució prenién cos i l'Església havia de redescobrir el seu lloc. El clergat va mantenir una actitud reaccionària enfront de la constitució de 1869, va reorganitzar el laicat i va intentar aglutinar les forces tradicionals per retornar l'ordre desitjat al país. Foren precisament aquestes actituds que radicalitzaren els sectors més antimonàrquics, demòcrates, republicans i obreristes enfront de l'Església i el seu mode d'actuar.

2. LA RESTAURACIÓ (1874-1923)

2.1 Corrents enfrontats a l'Església

Amb la Restauració borbònica el partit Conservador de Cánovas del Castillo va fer possible, de nou, l'apropament entre l'Església i l'Estat, malgrat les fortes discussions que es varen produir a l'hora de l'aprovació de l'article 11 de la Constitució de 1876. Quan tractam de comprendre l'anticlericalisme durant aquests anys ens hem de fixar especialment en els corrents d'opinió, una mica marginals, però incisius en la vida

política i religiosa del país, i en el nostre cas de Mallorca.

El primer, al meu mode d'entendre, fou el moviment obrer, que a partir de 1881 es va fer present a través de la «Unión Obrera Balear», integrat per republicans cooperativistes i obreristes, que editaven un periòdic amb el mateix nom. Si bé aquest grup no va mantenir una forta bel·ligerància anticlerical, va sostenir constants polèmiques amb «El Ancora» (diari catòlic, que havia començat a publicar-se el 1880). Des de les pàgines de la «Unión Obrera Balear» es continuava defensant la moral religiosa de Jesucrist, però certament en el marc del progressisme, més en sintonia amb la filantropia que no amb la religió. Coincidint amb la decadència d'aquest grup es va fundar a Ciutat el partit Socialista, entorn a 1890. Sebastià Alorda, un dels fundadors del partit a Mallorca, en un discurs el 14 de maig de 1890, cita directament l'Església com un dels factors causants d'injustícia social, sobretot, pel que feia referència a l'explotació religiosa a que estava sotmès el poble. Ningú discuteix avui l'anticlericalisme socialista, actitud que es va mantenir fins a la Guerra Civil. És un anticlericalisme que sovint parteix de la tesi marxiana de la religió, definida com a opi del poble, encara que també ho faran des de tesis laïcistes, no necessàriament ateistes.

Una segona força important fou el republicanisme, des de les seves diferents vessants, defensat a la premsa a través de periòdics com «La Autonomia» (1883), «Las Baleares» (a partir de 1891), «El Comercio» (1880-1881), «El Demócrata» (1881), «El Republicano» (1889), «La Unión Republicana» (1896-1904), i «La Defensa» més tard. Fou precisament amb aquestes publi-

cacions amb que va tenir més dificultats l'autoritat eclesiàstica. Certament l'anticlericalisme que mantingueren aquests grups tingué diferents matisos, però coincideixen quasi bé tots amb la lluita ontra el clericalisme, contra el poder social que mantenia el clergat a Mallorca. Un poder, per altra part, estereotipat en el clergue «ultra», integrista, antiliberal i cacic. Per això es manifesten decididament anticlericals enfront de l'abús social de l'Església mallorquina.

Una tercera força que hagués pogut tenir un pes específic dins la societat clerical mallorquina fou la Institució Lliure d'Ensenyament (ILE) que aixecà a finals del XIX la bandera del laïcisme, la tolerància i el progressisme pedagògic. L'ILE es presentava com a reforma de la religió, com un reformisme catòlic, sense radicalismes, però no escatimant crítiques a la dominació ideològica de l'Església. La primera escola la va fundar G. Cifre de Colonya a Pollença el 1879, com una escola independent de qualsevol corrent ideològic, religiós, polític o filosòfic. A les seves classes no es parlava de religió, igual que tampoc no es tractava aquesta qüestió a la Institució Mallorquina d'Ensenyament d'Alexandre Rosselló. Això va provocar durs atacs dels sectors clericals integristes que veien en el progressisme de la Institució continguts heterodoxes respecte a la fe catòlica i un fort ateisme de fons. A una societat on ser catòlic i mallorquí era sinònim, prescindir del primer era ser un adversari, un anticlerical. Aquestes escoles si bé no partien de postures anticlericals o contra l'ensenyament de l'Església, sinó com alternativa, aquesta no podia acceptar les seves propostes i no va estalviar forces fins que les va fer fracassar.

Un cinquè element que caldria tenir molt en compte pel que fa a l'anticlericalisme és la maçoneria i el lliure-pensament. Els pocs estudis de què disposam a l'estat espanyol sobre anticlericalisme fixen la seva atenció sobre periòdics de caire lliure-pensador com «El Motín» o «Las Cominicales de Libre-pensamiento». I obres recents sobre la maçoneria, el lliure-pensament, l'educació i l'Església. Des d'aquest punt de vista hauríem d'estudiar algunes publicacions mallorquines de caire republicà i anticlerical com «La Escoba» (1883) i «El Látigo» (1884). Basta el subtítol d'aquest darrer «Guía de clérigos y beatas. Sermoneará una vez por semana» per fer-nos una idea de quin el seu estil. Aquestes publicacions manifesten continuament les seves simpaties per «El Motín» i «Las Dominicales del Libre-pensamiento». El seu anticlericalisme no és dogmàtic ni filosòfic, sinó que anecdotitzen sobre els clergues, la seva economia, el sexe, ridiculitzen la confessió, etc.

2.2 Respostes de l'episcopat mallorquí a l'anticlericalisme.

Durant la dècada del 1880 «El Ancora» pareix convertir-se en la veu en off del bisbe Jaume, ja que va sostenir contínues polèmiques amb els periòdics de caire republicà i liberal sempre en nom de l'ortodòxia de l'Església. Moltes formes de pensar enfrontades a l'Església les coneixem precisament des de les pàgines de «El Ancora». Les disputes se centraven especialment contra «El Demócrata», «El Constitucional» i «La Autonomía». Foren precisament les injúries vessades per

aquest periòdic contra la Mare de Déu les que obligaren el bisbe Jaume a condemnar i excomunicar el periòdic «La Autonomía», en una Circular feta pública al Bolletí del Bisbat el 1883.

Les polèmiques de «El Ancora» continuaren durant l'episcopat de M. Jaume contra «El Palmesano», «El Isleño», quan aquests donaven suport a l'ILE. «El Ancora», vist en la perspectiva d'avui, pareix que s'en-carregava de fer heterodox allò que certament tenia molt poc d'anticlerical i antieclesial, i que més bé es presentava com alternativa al dogmatisme de l'Església.

Mort el bisbe M. Jaume el 1886, «El Ancora» continuà com a òrgan oficiós del bisbat durant la primera part de l'episcopat de Jacint Maria Cervera (1886-1897). De totes formes cal destacar que aquest bisbe no es cansà de censurar la premsa periòdica mallorquina de caire liberal i republicà, al Bolletí del Bisbat, especialment contra «El Republicano». A través dels escrits de Cervera es reflexa una certa enyorança de l'Antic Règim, i tornar a una societat on el predomini total estigués en mans dels capellans. Es lamentava, sobretot, de la gran influència que tenia el lliure-pensament a Mallorca i de la gran força de la maçoneria. La maçoneria actual ha posat de manifest que certament a finals del XIX la maçoneria no era un fantasma anticlerical de pes. Amb això tampoc podem justificar el to apocalíptic emprat per Cervera atacant els periòdics no catòlics, com a incrèduls, racionalistes i ateus; ni excusar el seu autoritarisme que el va portar a ser discutit fins i tot a diaris de caire moderat com «La Almudaina», «Ultima Hora» o «El Isleño». L'any 1890 el bisbe mateix es va decidir a deixar de publicar «El Ancora» i començar a editar «El Católico Balear» (1890-1897).

Els atacs més forts que va rebre de l'opinió pública foren amb motiu de la restauració dels ordes religiosos a Mallorca, vist per la societat laica com a símbol del retorn de l'Antic Règim. A la seva mort el succeí el mallorquí Pere Joan Campins (1898-1915), episcopat que coincideix amb una gran eferescència de clericalisme. Basta recordar les postures sovint intransigents de Mn. Antoni Maria Alcover, vicari general de la diòcesi, des de les pàgines de «La Aurora» de Manacor; però, sobretot, es tracta d'un moment en què les forces catòliques més integristes prenen posició, posant de manifest la necessitat d'un major tancament de l'Església enfront del problema social a Mallorca. L'intent aperturista de Campins a través de «La Gaceta de Mallorca» (1907-1910) va fracassar a causa de les pressions dels mateixos catòlics intransigents. Però un estudi seriós de l'anticlericalisme a Mallorca d'aquesta època passa necessàriament per un aprofundiment de les controvèrsies que mantingueren periòdics com «El Obrero Balear», «La Justicia» de Manacor, etc., contra l'excés de poder clerical a la societat mallorquina. Per això no estalviaren crítiques contra les iniciatives del catolicisme social mallorquí (Cercles d'obrers catòlics, Patronat Obrer, Caixes Rurals, Sindicats Agrícoles, etc.) i contra el poder clerical en el camp de l'ensenyament. La qüestió religiosa fou una de les més discutides a l'estat espanyol durant la primera dècada del segle XX.

AÑO I.

PALMA 4 JULIO 1884.

NÚM. 10.

EL LÁTIGO

GUIA

DE CLÉRIGOS Y BEATAS.

SERMONEARÁ UNA VEZ POR SEMANA.

SUSCRIPCIÓN Y VENTA.	REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN	PRECIOS.
Centro de suscripciones Brossa, 36.	Plaza del Socorro,	Suscripción mensual Plas. . . 0'25
Librería Nacional Constitucion 90.	Imprenta de La Publicidad Balearica.	Número suelto id. . . 0'05
		Id. Atrasado. id. . . 0'10
EL ANCORAY EL OBISPO	revista, que son los únicos que chochean aquí.	ha pretendido hacer creer desde su cátedra á todos los isleños «que es ella.

Capçalera del setmanari republicà «El Látigo» (1884)

Els governs liberals intentaren restar poder als ordes religiosos en el terreny de l'ensenyament. Projectaren limitar el nombre de les congregacions religioses i això va provocar dures i aspres polèmiques entre clericals conservadors i anticlericals liberals, republicans i obre-ristes. La Setmana Tràgica de juliol de 1909 havia enverinat encara més aquesta lluita a favor i en contra de les escoles laiques entre els diferents sectors socials. Pere Joan Campins, davant aquesta situació, va prendre dues determinacions de defensa social del catolicisme. La primera donant suport a les congregacions religioses femenines, creant l'Institut Diocesà de la Caritat, i la segona impulsant una sèrie de mitings organitzats pel Centre de Defensa Social a Palma, Manacor, Artà, Inca, Sóller i Petra, autèntiques manifestacions catòliques contra l'ensenyament laic que s'intentava promulgar des del govern liberal de Madrid.

La lluita entre clericals i anticlericals pel domini social de l'ensenyament, el moviment obrer i l'associacionisme estava servida. Pere Joan Campins no va estalviar forces per defensar allò que creia un dret tradicional de l'Església. Mentrestant, el 24 de juliol de 1910, se celebrava un míting a la Porta de Sant Antoni de Palma en favor de la llibertat de cultes i censurar la poca decisió de Canalejas en dur a terme la seva acció contra l'Església.

L'episcopat de Rigobert Domenech (1915-1925) va coincidir amb una certa florida del sindicalisme catòlic, però també amb moments de tenses lluites obreristes, crisi de subsistències i radicalismes anticlericals, per part dels sindicats socialistes i anarquistes. Una publi-

cació que mereix una menció especial durant aquest període és «Foch i Fum» dirigit p'«Es Mascle Ros», periòdic antiverguista, anticaciquil i anticlerical. El bisbe R. Domenech va condemnar-lo pel març de 1919, juntament amb «El Obrero Balear», «La Voz del Pueblo» i «Xerrim». Deia el bisbe: «reprobamos y condenamos dichos semanarios y prohibimos su lectura bajo pena de pecado grave, quedando vedado asimismo el retener algún número o cooperar directa o indirectamente que se sostengan o fomenten».

L'anticlericalisme dels anys 20 es manifesta a la premsa amb crítiques al sistema decadent de la Restauració, amb matisos antimonàrquics i anticaciquils. Moltes de les gestes anticlericals les podem trobar a periòdics catòlics que es fan ressò continuament de les postures anticlericals d'«Es Mascle Ros», de les publicacions socialistes, republicanes o comunistes. És clar que els atacs es dirigien, sobretot, a les obres socials que estava fomentant i mantenint el clergat mallorquí. Per una part criticaven els sacerdots dedicats només a tasques espirituals, però per altra atacaven si cal, encara més durament aquells que es llançaven al carrer creant associacions obreres mixtes confessionals.

3. LA SEGONA REPÚBLICA (1931-1936)

Deixam un poc a part l'anticlericalisme durant la Dictadura de Primo de Rivera, parèntesi en la vida social a l'estat espanyol, per passar directament a donar unes pinzellades sobre el que va poder ser la lluita anticlerical amb l'adveniment de la II República el 14 d'abril de 1931.

Els sectors republicans miraven amb certa sospita els sectors conservadors i els criticaven durament la seva adaptació al sistema republicà, després de col·laborar estretament amb la monarquia. L'Església no es va salvar d'aquesta sospita. Si bé en general va acatar l'ordre establert, en cap moment va guanyar-se les simpaties republicanes. Des del primer moment es va oposar a la laïcització de l'estat manifestat en el Projecte de Constitució i després va fer possible la unitat dels sectors conservadors per lluitar contra les intrusions estatals en l'Església; per tal de mantenir aquells valors tradicionals que l'Església es creia amb el deure de defensar, com la família, la propietat i l'ordre social.

Ens trobam així, amb una Església cada vegada més atemorida davant la revolució, el desordre, la col·lectivització i la laïcització. Amb la inseguretat psicològica que es va començar a viure ja des del maig de 1931 quan els eclesiàstics, amb la crema de convents i esglésies, encençaren a témer per les seves pròpies vides.

És molt poc el que coneixem sobre l'anticlericalisme a Mallorca durant el període republicà, sabem d'aguns capellans que tingueren dificultats a les seves parròquies, el tancament de les escoles regentades per les congregacions religioses, les disputes entre l'autoritat civil i eclesiàstica a diferents indrets, derrocament de creus de terme, secularització dels cementiris, escrits anticlericals a la premsa i una secularització general de la vida social. Per això un estudi de l'anticlericalisme d'aquesta època passa per una anàlisi de la demagògia política, social i religiosa que empraren tant els sectors conservadors com els més radicals de caires republicà, socialista o anarquista. Tant clericals com anticlericals defensaven les seves postures des de la visceralitat, més amb el sentiment que amb la raó.

Un estudi seriós del tema s'hauria de fer a partir de la literatura de l'època, el teatre de Jordi Martí Roselló, les obres d'Alexandre Jaume, etc.; de la premsa republicana, anticlerical i front-populista com «La Sotana Roja», «Foch i Fum», «República», «Pedra Foguera» (Felanitx), «Esquitxos» (Algaida), etc., etc., premsa socialista, comunista o anarquista, com «El Obrero Balear», «Cultura Obrera», «Nuestra Palabra»; sense

oblidar la premsa catòlica bel·ligerant com «El Luchador», etc. Un tercer aspecte molt important i abundant és l'anticlericalisme popular, manifestat en els glosats, amb què estaven il·lustrades moltes de les publicacions de premsa local entre 1931 i 1936. I en quart, i darrer lloc, hauríem de fer un estudi de la maçoneria, en la línia que ho està fent la maçonologia actual. Tant J. A. Ferrer Binimeli, com V. M. Arbeola ens parlen de la gran importància que tingué a l'estat espanyol aquella generació de polítics republicans, un alt percentatge dels quals estava filiat a alguna lògia maçònica, que vivien amb l'esperança d'assistir a la derrota definitiva de l'Església catòlica.

CONCLUSIONS

1. Existeixen diferents tipus d'anticlericalisme, segons el moment i el caire de qui el manifesta. Sempre és fruit d'una major o menor influència social dels clergues. Certament l'anticlericalisme satíric i sarcàstic és el més interessant, per això interessent especialment publicacions de l'estil de «El látigo», «La Autonomía», «Foch i Fum» i «La Sotana Roja».

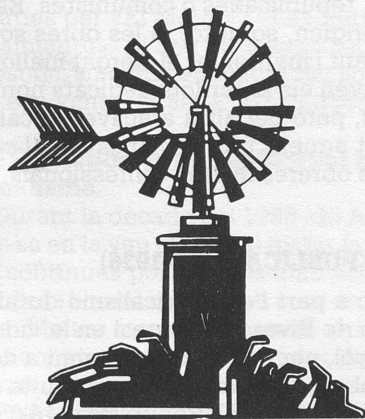
2. En el moment de les revolucions, l'Església paga molt car la seva col·laboració amb el règim anterior. Sovint l'anticlericalisme més que un caràcter purament religiós, té unes raons socials.

3. És important la influència de la maçoneria i el lliure-pensament. Aquest fenomen necessita ser aprofundit i és un dels caires que més ens poden interessar.

4. Sovint l'anticlericalisme fou tractat demagògicament com un element reivindicatiu contra el poder establert. Els antimonàrquics, anticaciquils, antimilitaristes, eren també anticlericals.

5. Una Església reaccionària i de resistència al progrés forçosament s'havia de guanyar antipaties. Això fa que normalment sigui vista, a moments de secularització de la vida política i social, com una força conspiradora, de la qual se'n poden fiar poc. L'anticlericalisme, especialment durant la Segona República, és fruit de la desconfiança i la suspicàcia dels sectors republicans.

PERE FULLANA

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

Entreviu amb el coronel Joaquim Lassalle Pochot (*)

per Jordi Vidal Reynés

La persona del coronel Joaquim Lassalle, és vertaderament interessant a molts nivells, encara que dins la seva biografia, d'alguna manera, destaquin els seus records de la Guerra Civil a Mallorca. Precisament durant la Guerra, fou destinat a Son Sant Joan i Pollença, exercint els graus d'alferes i posteriorment de tinent. En aquestes circumstàncies va esser quan va conèixer Ramon Franco, una figura controvertida que acabaria convertint-se en el seu amic personal.

«Jo ja coneixia don Ramon Franco... Vaig fer es primer vol amb ell».

Aviadors alemanys i italians al Port de Pollença.

La guerra civil... una situació absurda.

VOLIA SER AVIADOR

Jordi Vidal: *Xim, em primer lloc m'has de dir el lloc i la data de naixement.*

Xim Lassalle: Jo vaig néixer a Palma dia deu d'abril de l'any 1908.

Molt bé. Quins estudis has fet?

Vaig fer es batxiller...

A on?

Aquí a Palma, després quan vaig acabar es batxiller a ca meva m'enviaren a França perquè estudiàs d'enginyer. Hi vaig estar un any, i no me va agradar sa carrera d'enginyer. Jo volia ser aviador i a ca meva no ho volien.

Després vaig tornar a Palma, vaig estudiar de misèr, vaja, de llicenciat en Dret. I ho vaig fer aquí, a s'universitat de Múrcia, que allà era on ho feien més barato. Sa meva idea era presentar-me pes Cos Jurídic per poder veure si podia ingressar a aviació...

Quan me faltaren set o vuit assignatures ho vaig deixar, i vaig tornar a venir a Palma.

Llavonnes l'any 34 se va fundar s'Aeroclub aquí, a Palma, i vengué una companyia de Barcelona que era Aerotaxi i jo me vaig anar començant a fer pilot amb s'Escola de Barcelona que tenia una sucursal aquí.

Es meus professors varen esser: en Xuclà, en Camerassa, i després n'Aguilera; n'Aguilera va morir a sa guerra civil a Barcelona; en Camerassa em va venir a veure l'any 83 o 84; s'havia anat a Mèxic perquè havia estat a sa zona republicana. Ho va agafar allà. An aquest li tancaren son pare, li feren ses mil barbaritats, i se va fer després... nacionalitzar americà. Viu a Mèxic,

El coronel entrevistat

(*) Aquesta entrevista forma part d'un treball més ampli: *L'aviació a Mallorca (1910-1939)* que el seu autor realitzà a la Facultat de Lletres de la nostra Universitat durant el curs 1985-86, sota la direcció del professor Lleonard Muntaner.

va venir-me a veure ara fa tres o quatre anys i mos contàrem totes ses odisees d'un i de s'altre.

Què més vol sebre?

CONEIXENÇA DE RAMON FRANCO

Què feies a Mallorca l'any 1936?

Idò estava, en contra de sa meua voluntat, a sa tenda que tenia mon pare d'òptica. I hi vaig estar, bono! l'any 36 em vaig fer pilot a Barcelona; vaig haver-me d'examinar; em vaig examinar dia 20 de juny de l'any 36. Allà agafaren els alumnes més adelantats i vaig conèixer el Senyor Companys que era llavonses es president de sa Generalitat de Catalunya. Bono.

I devers dia 19 o dia, no, dic..., devers dia... A finals de mes, vaig tornar venir a Palma. Jo tenia una gastroenterocolitis que havia contret l'any 36; dic l'any 36, l'any 34, i estava bastant deixonat.

Vengué sa guerra d'Espanya i me varen mobilitzar com a pilot. Com que en aquells temps no hi havia aviació nacional, més que un capità de complement que també era pilot civil que era Carlos Fernández de Córdoba, vaig estar amb ell. I m'enviaren amb s'aviació legionària, amb sos italians.

I hi vaig estar fins l'any... fins a principis de l'any 37, i era alferes d'aviació legionària.

Dia cinc d'octubre de l'any 36 arribà aquí a Palma en Ramon Franco que llavonses era Comandant d'aviació.

Jo l'havia conegut a rel d'uns funerals, que se varen fer a Maria de la Salut, d'un aviador mallorquí que nomia Tauler que havia mort en un Dornier anant de Màlaga a Melilla. Jo ja coneixia don Ramon Franco.

Quan en Ramon Franco va venir aquí i me va trobar allà, tornàrem a fer s'amistat. I varen esser tres que el varen rebre bé. Un era es capità d'artilleria, en Toni Zaforteza, i s'altre... en... *(no se'n recorda)*.

Total, que jo vaig continuar a aviació legionària. Llavonses ell me va dir, diu: No t'estimaries més passar a aviació nacional? Dic sí. I vaig fer es primer vol amb ell, que va ser un vol amb un Cant Z 501, el que duia es número tres que era procedent d'ets italians.

Férem un vol de reconeixement que va durar set hores 55 minuts, que va ser un dels vols més llargs que s'havien fet llavonses aquí, que va ser anar des de... Atura *(Me fa tallar la conversa, s'aixeca i torna amb els llibres de vol)*.

En es llibre de vol hi ha *(llegint i en castellà)* dia 18 de febrer del 37 «pilotos: Teniente Coronel Franco - Lassalle, Cant Z 501-62-3, Siete horas 55. Reconocimiento Naval; Cabo, Palma, Cabo Bugaroni-Barcelona-Córcega-Cerdeña y vuelta a Pollensa; total 7 horas 55.

Después día 20 otro vuelo con el mismo avión y con el Teniente Coronel Franco, 5 horas 25. Pollensa-Barcelona-Valencia. En éste fuimos perseguidos por un hidro enemigo, no pasando nada».

Saps quin model era?

Creim que era un Savoia 62. Bono.

Molt bé.

Quan dugueren es primers 501 a Mallorca, se trobaren que eren pilots de caça perquè era s'eme 41, Macchis; i com que as pilots de caça no else feia cap il·lusió volar amb avions de reconeixement, es jefe de

s'esquadrilla italiana, que era es tinent Ravello, que es seu nom vertader era Rinaldi, me va demanar si jo volia volar amb ell amb ets 501, i li vaig dir que sí, jo encantat, i amb ell vaig fer unes, segons es llibre de vol, unes 70 i pico d'hores de vol, amb es Cant Z 501 fins que els entregaren a Pollença a aviació nacional... (?) Llavonses es que estava de jefe d'ets hidros a Pollença era es comandant Rambau i es capità Carlos Pombo Somoza.

O sigui, que tu vares fer vols de reconeixement.

De reconeixement amb ets hidros, sempre.

Tota sa guerra?

Sí. I antes, havia fet un vol. Jo hi vaig anar d'observador, que va ser dia 19 de setembre de l'any 36 a vol de fotografia d'es port de Maó. I dia 12 de setembre de l'any 36 vàrem fer un vol de reconeixement amb un Savoia 81 que el duia..., es comandant era es capità Boloni i vàrem volar damunt Eivissa, i a Eivissa volàrem molt baix. Arribàrem a volar a damunt 50 o 60 metres d'altura i allà mos ametrallaren i varen ferir es capità Fernández de Córdoba que venia amb jo.

Després, ja destinat a Pollença, Ramon..., vaja, destinat amb en Ramon Franco em va demanar què volia, si quedar amb els italians, o quedar amb ell. Jo li vaig dir que no, que per jo m'estimava més quedar-me, bono, idò haurem de mirar sa teva situació quina és, perquè jo era alferes de la Legión en aviació legionària. Bono, varem mirar en es meu expedient i vaig haver de passar d'alferes a Cabo de complement.

És per això que en es llibre d'en Salas Larrazabal diu «Cabo La Salle».

Això mateix.

No és una errada.

No, no, no, no. Vaig passar d'alferes a Cabo. Clar que això va ser una cosa molt curta, perquè en aquell temps, en es mes era sergent; en es dos mesos era brigada i llavonses vaig ascendir a alferes i jo vaig quedar amb en Ramon Franco i destinat a Pollença. Es primer jefe que vaig tenir després d'en Ramon Franco va ser es Comandant Noreña.

Com s'anomenava s'unitat?

Seixanta-dos. Seixanta-tres. No: seixanta-dos, perquè després en es final, quan dugueren es Cant Z cinc-cents u *(rectifica)* sis, va ser 62-73.

AMB ALEMANYS I ITALIANS

Conegueres els alemanys?

Ets?

Alemanys.

Ets alemanys? Es de sa Legió Condor? Sí. Vaig conèixer i som molt amics, que després, llavonses era comandant aquí, don Martí Harlinghauser que era comandant, es jefe de sa Legió Condor a Pollença. Amb aquest senyor mos hem continuat escriguent des de l'any que va acabar sa guerra, fins sa darrera carta que vaig rebre la setmana passada, (no), fa dues setmanes de sa seva dona diguent-me que estava molt malament i que m'escrivia ella en lloc d'ell. I aquest senyor, després d'haver-se acabat sa guerra arribà a Tinent General i hi ha, saps, atura, un moment *(vol que aturi la gravació però no ho faig)*, què nom es que va ser novio de sa princesa Margarita, és un d'ets héroes de sa batalla d'Inglaterra i aquest senyor, damunt un llibre que ell ha

Fotografia del coronel Joaquim Lassalle pilotant una Bücker, després de la Guerra Civil, quan era professor a l'escola de l'Aeroclub de Palma.

escrit el posa, an en Harlinghauser «por las nubes, como caballero» i com tot; i era es jefe de s'aviació d'en Rommel, de l'Àfrica Corps. També te puc mostrar cartes damunt aquest senyor. Després, es temps que vaig estar a Pollença, quasi tots avui, s'únic que me'n record, vaja, ?, saps qui és? Gonzalo Hevia, general. Allà a Pollença vaig estar de quant en quant me tornaren a enviar amb sos italians per fer vols de reconeixement per cercar barcos, contrabandistes.

I se n'anava de Pollença a Son Sant Joan i de Son Sant Joan a Pollença. Molt de vespres dormia a Pollença, però no sabia si acabaria es vespre o no.

Quan *hundiren* el Balears anàrem a fer es vol de reconeixement amb un Saovia 81 d'ets italians a veure si trobàvem restos i ets supervivents que hi pogués haver. Quan noltros arribàrem, ja no hi havia res; els havien recollits es destructors italians i anglesos.

Jo vaig estar després agregat amb es Grupo setanta, que eren es Dornier Wal; amb es Dornier Wal aquests, hi havia un avion que era el 76-16 que era s'avion que en Franco s'havia perdut quan havia fet es vol a Las Azores i comandava aquest grup un marino de s'aeronàutica naval que nomia don Manuel Alemán y De La Sota, i hi vaig estar devers un mes al Port d'Alcúdia; després me'n vaig tornar a anar a Pollença. I a Pollença després varen venir es Cant Z 506, ara te diré quan... a quina fetxa...

Bé. Te'n recordes de s'insígnia des grup?

De quin? Des...

Des 62.

Des 62 hi havia dues esquadrilles: una que la manava es capità Soriano i s'altra es capità Alvarez Pardo que li deien en Rubici (?). S'emblema de sa 62 sa primera esquadrilla, sa que jo vaig estar, duia un buzo muntat damunt una granera i sa segona que era sa de n'Alvarez Pardo duia es buzo agafat a un paraigo...

Després vengueren es 506 (*pareix que torna a l'anterior xerrada*), ara te diré sa fetxa, poc més o menos, ah, bono! després, l'any 37 dia 20... dia vint vaig anar a

Itàlia a cercar tres avions 501, Cant Z 501 i vaig tornar d'Itàlia dia 23 del tres del 37; es vol va durar des del Betello a Pollença cinc hores vint minuts i va ser amb el 62, Cant Z 501 62 cinc. Després vaig tornar a volar amb es Tinent Coronel Franco amb es 62-3... I, dia tres del sis del 37 vaig fer un vol amb es tinent Rovello (?) amb es Z 501 número 4 que encara no perteneixia an es 62 perquè eren italians, de 3 hores 30; un altre de 4'30, un altre de 5 hores 35 i un altre de 4'20, total varen esser en aquest mes 18 hores 20.

Després jo vaig passar definitivament an es 60, an es grupo 62 i amb es Cant Z número 10 vaig fer varios vols... (*pausa llarga*).

I després l'any 38 arribaren es Cant Z 506 i estava de jefe des Grupo es comandant Noreña, i llavonse se va dir grupo 62-73...

O sigui, mem si me fas un resum (intent fer-lo parlar)

(*Interrompent*) I sembla que duien es Cant ZX 506, es capità Soriano me... (*no acaba*) es primer, es grupo aquest d'es Buzo, es que va fer un tinent que hi havia portugués que nomia Sepúlveda Velloso i a mi m'encarregaren que fes s'emblema d'es Cant Z 506 que és una bomba amb una vela llatina.

Es per això que t'ho havia demanat (És veritat). Mem si mes fas un resum de les unitats a on vares estar des del 36 endavant. Amb poques paraules.

Mira, vaig estar en es grupo 62, és a dir, primer ve aviació legionària; després en es Grupo 62 set... 62 i després en es 62 73 i agregat una temporada, an es grupo 70 que eren es Dornier Wal.

Es grup 70 estava a Alcúdia.

A Alcúdia, sí.

Amb els alemanys? (pareix que aquí me vaig equivocar).

No! Era espanyol; lo que és que es jefe, que era un capità de Corbeta, nomia Manuel Alemán y De La Sota, que aquest senyor després se va fer capellà.

És una casualitat.

Sí.

Bé, aquí tenc anotat que es grup 62 se va fusionar, no, es grup 70 se va fusionar amb el 62, és veritat?

Bé, és a dir: se va fusionar perquè hi va haver un temporal a Pollença a on se varen perdre bastants d'hidro i quedaren un parell de Dorniers i se varen fusionar amb es Grupo 62 i duïen pintats també, es, ...es buzo amb sa granera.

Quin era es significat de s'emblema que vares dissenyar?

Es des 506, que era una bomba amb una vela llatina damunt. (*Evidentment no m'ha entès*).

LA MORT DE RAMON FRANCO

Mem, i què me dius d'en Ramon Franco?

Homo, mira, en Ramon Franco per mi és.. va ser un bon amic; era un senyor que, ell..., molt hàbil amb es pilotatge d'ets hidro i se va matar es dia... ara t'ho diré...

Jo t'ho puc dir: dia 28 d'octubre...

Dia 28 d'octubre del 38. Aquest avion estava preparat per dur unes bombes que eren retardades que havien d'explotar as cap d'un dia o de dos i s'havien de tirar a la mar, i ets bombardeigs que havien de fer, eren damunt es port de València, i era per assustar sa gent des barcos que anaven allà, que no sabien si hi hagués un submarino o què era lo que feia que els explotaren les bombes. Però no se va poder fer aquest bombardeig. Aquest dia preparàrem ses deixones... en Gonzalo Hevia i jo, que érem es dos que mos havien ensenyat com s'havien de posar ses espoletes. Hi anàrem, despegàrem des Port de Pollença; era un dia de bastant mal temps. En Ramon Franco tenia s'idea de que ets avions havien de volar a un règim més baix que es que deia la casa; anava a dir que anava rossant quasi la velocitat de pèrdua de s'avion; i es dia aquest sortírem ell amb es Z 73-1 i en Rodolfo Vall amb es 73-2, i arribàrem a un moment en què s'aficaren en nígols; en Ramon Franco se va ficar en nígols i en Vall, com que no tenia es curs de vol sense visibilitat va rodejar es nígol i a sa sortida ja no va trobar s'avion, en vista de lo qual tornà a Pollença. Jo estava en es despatx des Comandant Noreña, que jo estava d'ajudant d'ell, i, quan ve en Vall diu: «se ha metido en nubes» i he donat sa volta i ja no l'he trobat i per això he tornat. I jo li vaig dir an es Comandant Noreña: Idò, no li càpiga cap dubte que això és el final de don Ramon Franco: ha entrat en nígols, ha entrat en pèrdua, ets instruments de vol sense visibilitat italians no eren de sa precisió des d'ets alemanys i ell havia acabat de fer es curs, devia fer dos o tres mesos a Salamanca, i en Noreña me contestà: «No seas pájaro de mal agüero». Dic jo, ja en parlarem... Cap... A ses tres hores, que era es temps que havia de tardar (?) entre anar a València i tornar quasi... ja se varen convèncer de que, efectivament, s'havia pegat... es deixò. I llavors es decapvespre a Pollença, a Palma hi havia es 70, es 70-16 que era precisament s'avion que en Franco s'havia perdut quan va fer es vol a ses Azores, i jo vaig acompanyar n'Alvarez Pardo i, perquè havies de provar de sortir de Palma per veure si vàiem restos o cosa d'això i no vàrem poder despegar degut an es mal temps que hi havia també a sa badia de Palma.

Com vàreu rebre sa notícia?

Homo, sa notícia jo la vaig donar per segura en es moment que en Vall me va dir que s'havia ficat dins nígols i que ell havia girat i no havia dit res i que havia tornat a Pollença. Aquell dia, en es mateix temps que havien sortit ells, as cap d'un rato havien sortit es Saovia 79 de Son Sant Joan, italians, per anar a Barcelona i as cap de deu minuts tornàren pes mal temps, o sigui, que era un temps infernal.

Creus que va ser una temeritat?

Homo, no sé què dir-te, però ell tenia sa mania aquesta.

Però, era tan important sa missió que anava a fer?

Mira, ell va fer una cosa: que missions que altres feien un poc «comes enrera», ell les volia fer.

ELS AVIONS D'ALESHORES

Bé, ara me pots dir quins avions vares volar durant tota sa guerra.

Idò vaig volar...

I a on, a quina base...

A Pollença en es Cant Z 501 i Cant Z 506 que era es grupo 62-73 que es jefe era es Comandant Noreña com t'he dit, i es jefe de s'esquadrilla des 71 era es capità Soriano, també aquest va morir...

Després vaig estar amb sos italians amb es Savoia 81 i Savoia 79.

Però aquests avions eren de bombardeig...

Sí, però era per vols de reconeixement..., i després vaig volar es Heinkel 60 que era des que havien deixat ets alemanys després de sa guerra.

Era millor avió que els italians? Eren millors els alemanys?

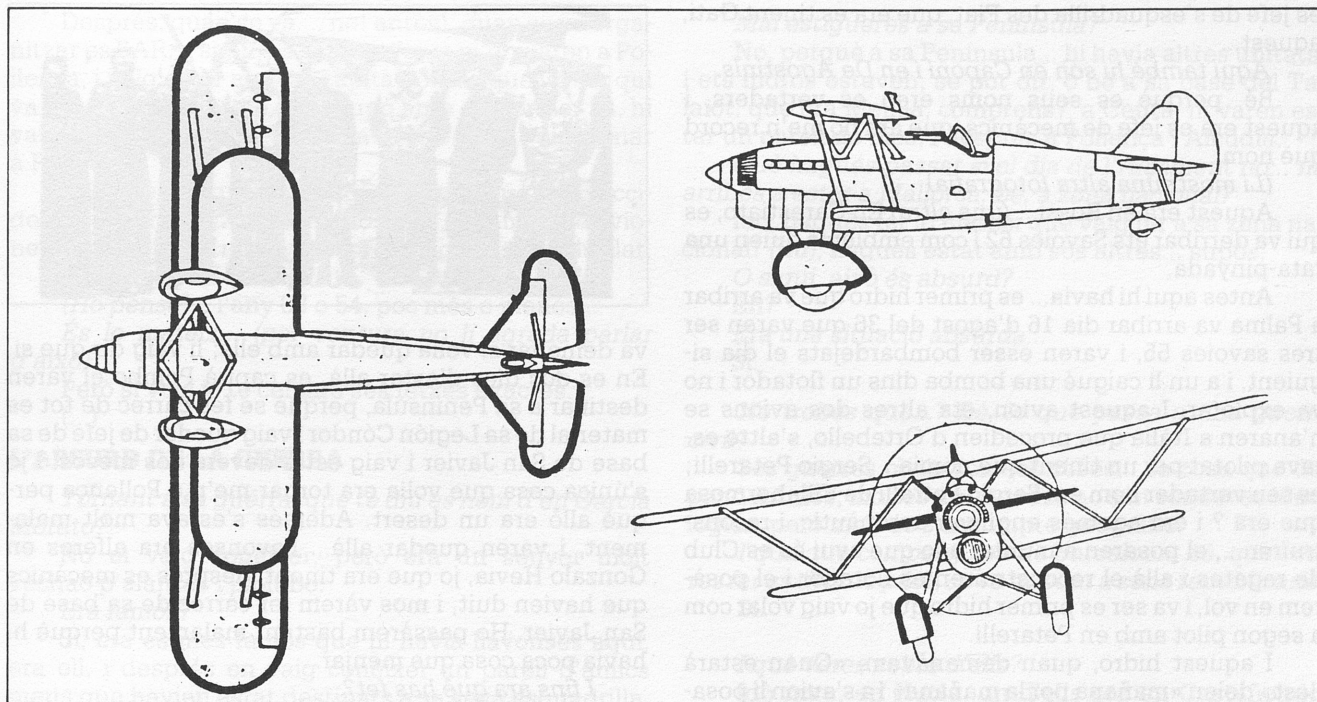
Era una altra cosa; ets avions italians eren molt bons, eren més difícils de volar que ets alemanys; ets alemanys es qui volava algun tipo se pot dir que volava tots els altres.

Quin era es que t'agradava més?

Homo, es que jo vaig éstar més temps va ser es 501; era un monomotor, comprens? No molt ràpid, feia 240 de velocitat màxima. Però en aquell temps se considerava un bon avion.

Després de sa guerra vaig estar destinat an es Heinkel 111, an es Heinkel 111 hi vaig estar i vaig fer bastantes d'hores, i quan es Heinkel s'havia de fer a Espanya me varen designar a mi perquè anàs a fer ses proves d'aquests avions des de Mallorca.

Amb es Heinkel 111 vaig tenir un accident, que era un exercici de tiro motètic que fèiem amb sa marina i equivocadament inflaren una roda, o ses rodes amb oxígeno en lloc d'aire; sa diferència era que ses botelles duïen un tap blau o blanc i se veu que se varen equivocar amb una botella i quan varen ésser a 3.500 metros va estallar i sa roda va repassar es flap i va fer un forat, vaja, una repassada an es plano de devers dos metros de llarg per un metro d'ample, amb vista de lo qual vaig dir que se preparassin per tirar en «paracaides». Venia de segon pilot amb jo... ara no me'n record què nom, i vàrem, me va dir, diu: «Hay un pasajero que se ha metido de turista y no» du «paracaides». Aquest senyor era el sergent Aguiló, avui comandant i moltes vegades

El «Chirri» va ser el caça més conegut a Mallorca. A l'illa hi actuaren 15 aparells integrats dins el Grup Autònom de Caça número X amb base a Son Sant Joan.

ho comentam. Com que no duia «paracaïdes» vaig dir, dic: Idò hem de mirar d'arribar a Son Sant Joan, i arribarem malament, només amb una roda treta i s'altra no va sortir perquè clar, vàrem prendre terra vent en cola, mos menjàrem tot es camp i en es final des camp s'avion va fer un caballito, llavò posà es motor allà on li faltava sa roda a fondo a... (?) ...però en es final va fer sa volta, es volant me va pegar, això me vaig rompre ses costelles.

Amb es comandant Aguiló, que mos veim moltes vegades, comentam en pla de broma, dic, «I a lo millor si mos tiram en «paracaïdes» es paraigo no s'hagués obert!», diu, de manera «potser encara te devem sa vida a tu». Moltes vegades feim bromes i el veig molt sovint.

EL COMTE ROSSI

Mem que me dius des Comte Rossi.

Es Comte Rossi: jo el vaig conèixer es vespre que arribaren es primers caces o sigui es «Cirri 32» i es «M-41» que llavonses estava de jefe d'aviació Legionària es Comandant «Cirelli» que era es seu vertader nom era Gallo, i aquest senyor havia fet ses primeres travesies de s'Atlàntic i es vol cèlebre aquell que feren a Detroit.

El vaig conèixer aquell vespre i aquest senyor dins, ..., aquest senyor era un polític, no era militar, maldament aquí se fes passar per general o lo que sigui; ell, es seu vertader nom era Arconovaldo Bonacorsi, i era missèr; i moltes de vegades enviava a cercar un paquet que venia llavonses s'Ala Littoria i en Cirelli li donava i sempre li feia bromes, pesades inclús, perquè li deia que pareixia més, ho record, un «payaso».

Això és s'única cosa que te puc dir d'aquest senyor

perquè només el vaig conèixer es vespre aquest que va ser es Morandi es barco que va dur es tres caces i es tres deixons, i venien amb ell en Martí Pou i es capità Riutort, des que varen rebre en Ramon Franco.

324 HORES DE VOL

I del desembarcament de Bayo, saps qualque cosa?

Jo només sé per lo que se comentava per aquí perquè es primers dies només hi havia es «M-41» i es Fiat CR 32.

Bé, aquí tenc anotat qué abans d'arribar els avions italians, s'utilitzaren dues avionetes sense armar.

Sí. Una era de n'Andreu (*rectifica*), d'en Joan Crespí Fornaris, i s'altra la duia en Salvador Serra. En Crespí va bombardejar davora Cabrera, amb bombes de mà, un submarino que hi havia, republicà.

I un dubte que tenc: s'origen des teu llinatge.

Idò mira, mon pare era francès i mumare era alsaciana, o sigui, Alsàcia i Lorena després passaren a eser alemanes, i son pare de mumare era enginyer i va ser es qui va fer es ferrocarril del Nord d'Espanya, i a posta tenc, per exemple, mumare, sa meva tia, que era major va néixer a Santander, i mumare va néixer a Reïnosa, és a dir, a medida que anaven avançant es ferrocarril.

Va estar destinat a Alcúdia per canalitzar s'Albufera.

Aquí hi ha una foto... tenc... ara te la mostraré... Mem si coneixes qualcú. Un moment que la trobi... (la cercava dins un caramull de paperots).

Aquest era en Gallo, o sigui en Cirelli; aquest era en Carestiató, que era sergent o brigada; i aquest era

es jefe de s'esquadrilla des Fiat, que era es tinent Gati, aquest...

Aquí també hi són en Caponi i en De Agostinis.

Bé, perquè es seus noms eren es vertaders, i aquest era es jefe de mecànics, que ara no me'n record què nom.

(Li mostr una altra fotografia)

Aquest era en Rossi... *(una altra)* En Carestiatto, es qui va derribar ets Savoies 62 i com emblema duien una rata-pinyada.

Antes aquí hi havia... es primer hidro que va arribar a Palma va arribar dia 16 d'agost del 36 que varen ser tres savoies 55, i varen esser bombardejats el dia següent, i a un li caigué una bomba dins un flotador i no va explotar. I aquest avion, ets altres dos avions se n'anaren a Itàlia que procedien d'Ortebello, s'altre estava pilotat per un tinent que nomia... Sergio Petarelli; es seu vertader nom era Sergio Petralli de Villahermosa que era ? i era además enginyer aeronàutic, i reconstruïren..., el posaren a muntar a lo que avui és es Club de regates i allà el reconstruïren es flotador i el posàrem en vol, i va ser es primer hidro que jo vaig volar com a segon pilot amb en Petarelli.

I aquest hidro, quan demanàvem, «Quan estarà llest» deien «mañana por la mañana» i a s'avion li posaren un lleterero que deia «mañana por la mañana». Ara el veuràs.

Com vos vàreu dur amb sos italians? O sigui, com eren?

Idò mira, d'ets italians hi havia dues classes de gent: sa gent del nord era gent més sèria i més «echada p'alante», sa del sud eren més com noltros. I además d'ets italians en vengueren de dues classes: vengueren molts que eren professionals i altres eren gent, eren oficials de complement.

He llegit que se n'han duit sa llanxa «Pollensa» a Madrid...

Se va subhastar o se va vendre?

Però la coneixies?

Sí... Vaig estar una temporada de capità de sa llanxa perquè no hi havia cap marino llavonses, i es jefe de sa base que era un marino, que era es comandant Barrera havia fet una sèrie de viatges amb ella a Barcelona i a Maó, me va dir, diu, «te vols fer càrrec de sa llanxa?, dic sí»; vaig estar devers un mes i mig.

I vàreu fer qualche missió de rescat?

No, perquè... llavonses quasi tot varen esser viatges de Palma *(rectifica)* de Pollença a Barcelona, de Pollença a Maó, de Pollença a Ciutadella i principalment de Pollença a Barcelona.

(...) M'anaves a dir ses hores de vol...

Ses hores de vol... 324 hores, 46 minuts.

Això era molt...?

No sé què dir-te. N'hi havia que en feren més que jo.

DESPRÉS DE LA GUERRA

I quan va acabar sa guerra, què vares fer?

Quan se va acabar sa guerra me'n vaig anar a San Javier amb un Heinkel 60 que era de sa Legión Cóndor amb es tinent Ramos. I allà també vaig trobar es capità Pombo que s'havia de fer càrrec de tot es material i me

va demanar si volia quedar amb ells; li vaig dir que sí. En es dos dies d'estar allà, es capità Pombo el varen destinar a sa Península, perquè se fes càrrec de tot es material de sa Legión Cóndor i vaig quedar de jefe de sa base de San Javier i vaig estar devers dos mesos. I jo s'única cosa que volia era tornar-me'n a Pollença perquè allò era un desert. Además s'estava molt malament, i varen quedar allà... llavonses era alferes en Gonzalo Hevia, jo que era tinent, després es mecànics que havien duit, i mos vàrem fer càrrec de sa base de San Javier. Ho passàrem bastant malament perquè hi havia poca cosa que menjar.

I fins ara què has fet?

Després, l'any 39 me'n vaig anar a Màlaga a fer es curs d'observador. Una vegada fet, acabat es curs, me varen demanar si volia quedar allà d'ajudant de professor, i vaig dir que no m'interessava, que volia tornar a Pollença. A Pollença llavonses es qui estava de jefe des grupo era don José María Barrera que era capità de corbeta procedent d'Aeronàutica Naval. Aquest senyor era marino i tenia ses seves idees damunt ses coses aquestes. Bona persona, però marino.

Després va ser quan me varen, me va demanar que hi havia una vacant en es 21 grupo a veure si jo hi volia anar. Jo li vaig dir que terrestres no, no n'havia volat, se pot dir. I va dir: «no te preocupes». I llavonses hi havia n'Amaro López Pablos que havia demanat passar a sa «maestranza» que també procedia d'Aeronàutica Naval, havia ascendit a Comandant i jo ja era capità, i me varen dir que me fes càrrec des grupo 28 que eren es «Ratas». Mos donaren doble mando i es segon o es tercer dia s'avion amb doble mando se va rompre. Ho va rompre n'Amador. Vaig quedar de jefe des 28 grupo sense haver volat tot sol es Rates. D'allà vaig tornar a passar an es Heinkel's 111, no! allà vaig passar agregat amb es Savoia 79 que havien vengut de sa Península per fer reconeixements marítims, que era es principi de sa guerra europea.

Després des Savoia 79 vengueren es Heinkel's 111 i vaig quedar agregat an es Heinkel 111. I després ja vaig quedar destinat definitivament an es Heinkel 111 que era es 113 grupo. I allà hi vaig estar fins que se va disoldre, se pot dir es grupo aquest, es 113 grupo, que duia es Heinkel's 111, que perteneixien al «Regimiento Mixto número 3».

Després vaig estar fent també, estava de professor de s'Aeroclub. Vaig fer hores amb IBERIA però tampoc me va agradar molt.

I després vaig passar destinat una temporada a aviació civil a Son Bonet com a oficial de tràfic.

Després, quan se va..., no! antes!, quan se va organitzar es SAR, o sigui, es servici d'això m'enviaren a Pollença, i vaig estar amb es capità Pombo que va ser qui va ser després es jefe des grupo amb es Dornier 24, hi vaig estar també una temporada i després vaig tornar a Palma.

I després vaig tenir, bono!, ja havia tengut un accident, i després en vaig tenir dos més, un amb una avioneta i un amb una moto. I després vaig passar a mutilat.

Quin any va ser això?

(Ho pensa)... l'any 53 o 54, poc més o menos...

És lo mateix... (per ventura no li agrada parlar d'això)

Però si vols jo te cercaré ses fetxes exactes...

(...)

L'ABSURD DE LA GUERRA

Tornant a sa guerra, què te diu es nom d'en Garcia Morato?

No el vaig conèixer, però era un senyor molt «echao p'alante» i molt bo.

Era famós?

Sí, era es més famós que hi havia llavonses aquí, era ell, i després en vaig conèixer un parell d'amics meus que havien estat destinats a sa seva esquadrilla. Un és es qui avui és es general Lacour i s'altre... era n'Iñiguez. Aquest va ser companyero meu de curs d'observadors a Màlaga. I després en Busquets, capità, que era arquitecto.

Això és lo que te puc dir d'aquest senyor perquè jo quasi tot es temps de sa guerra vaig estar amb hidros marinos, aquí a Pollença.

Mai estigueres a sa Península?

No, perquè a sa Península... hi havia altres unitats, i ets hidros estaven, se pot dir, o bé a sa base del Talaiot, que era Melilla, comprens?, a Ceuta, hi varen estar un parell de dies, i després a Pollença i Alcúdia.

Què hagués passat si el dia de l'Alçament no... no arribes a estar a Mallorca, bé, a zona nacional?

Idò, hagués fet lo mateix que vaig fer a sa zona nacional! (riu), hagués estat amb sos altres... supòs.

O sigui, això és absurd?

Eh?

Era una situació absurda...

Sí.

No trobes que...? Bé, lo que passa a una guerra civil?

Ses guerres civils són ses coses... sa cosa que dependeix més, moltes de vegades ho són ses seves ideologies, però molt és s'assumpte geogràfic.

I qualche company teu de Barcelona, bé, quan vares fer es títol de pilot, se va quedar a zona republicana?

Sí.

I què vares sebre d'ells?

Idò mira, en Xuclà, un d'ells era en Castañondo, que aquest és mort: Antonio de Castañondo Fonredona. An aquest senyor li feren, a sa meva manera de veure, ses injustícies més grosses que hi podia haver. Era un senyor que era, se pot dir duenyo d'Aerotaxi de s'escola de Barcelona, o sigui que era un senyor... era misèria, una situació ben «desholgada». Tenia un germà que era jesuïta, una germana que era monja, i ell el 'ga-

ALERTA LA CÀRES!!

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

SERVEI D'EDUCACIÓ SANITÀRIA

farem, vaja, va estar a sa zona republicana i va estar de professor i estava ? . Quan va acabar sa guerra va sebre que jo estava a aviació nacional i mos vàrem veure allà a San Javier i vàrem anar si el volia avalar i jo el vaig avalar perquè además era una bellíssima persona.

En Xuclà aquest se'n va anar a Venezuela.

Després n'hi va haver un altre que nomia José María Carreras que sa seva dona també era pilot; va estar també aquí de professor ? . Aquest se va nacionalitzar me pareix que de «canadiense» o cosa d'això quan va acabar sa guerra.

I en Camerassa que és qui me va venir a veure aquest estava llavonse a ? i després quan va acabar sa guerra, se'n va anar a Mèxic. Tenien una fàbrica de vidre com en Guardiola allà al Prat de Llobregat.

ARA FA CINQUANTA ANYS

Molt bé, i què més?

Això és lo que te puc contar que me'n recordi (*riu*).

Bé, te'n recordes de moltes de coses...

Perquè has de pensar que han passat molts d'anys...

Cinquanta...

Sí...

Bé, és que ara se fa es cinquantenari de sa guerra...

...Has de pensar que jo tenc 78 cumplits...

Bé, idò me pareix que ho podem deixar fer.

Després tenc... jo també de sa que era molt amic era de sa viuda d'en Ramon Franco i tenc inclús un llibre que varen fer des cinquantenari des vol del Plus Ultra que m'ho va dedicar.

Si vols ho podem deixar anar.

Es dia que vulguis, tornes, que te puc contar més coses si me'n record.

(...)

Moltes gràcies.

De res, al contrari.

NOTA: L'entrevista està transcrita en el mallorquí col·loquial i familiar en què parlàrem.

PUBLICACIONS DEL SANTUARI DE LLUC

IIIª CORONA POÈTICA A LA MARE DE DÉU DE LLUC

Diversos autors

pp. 134, 21'5 x 14 cm. PVP 700 ptes.

POBLE-ESGLÉSIA LOCAL

VINT ANYS DE POSTCONCILI A MALLORCA

Josep Amengual i Batle

pp. 280, 21 x 13'5 cm. PVP 1.100 ptes.

IVª CORONA POÈTICA A LA MARE DE DÉU DE LLUC

Diversos autors

pp. 146, 21 x 13'5 cm. PVP 1.000 ptes.

NOVES GLOSES POPULARS A LA MARE DE DÉU DE LLUC

Diversos autors

pp. 42, 21 x 13'5 cm. PVP 300 ptes.

LES LLEGENDES DE LES TERRES DE LLUC

Gabriel Janer Manila

pp. 58, 24 x 16'5 cm. PVP 450 ptes.

POEMA DE L'AVE MARIA

Miquel Gayà

pp. 22, 21 x 13'5 cm. PVP 200 ptes.

MANUAL DEL PELEGRÍ (ANY DE LLUC 1884-1984)

(història, salms, música...)

Comissió de Celebració i Pregària

pp. 128, 15 x 11 cm. PVP 150 ptes.

MARIA, MARE I MODEL

Teodor Úbeda, bisbe de Mallorca

pp. 102, 21'5 x 16 cm. PVP 300 ptes.

(També hi ha edició en castellà)

BREVE HISTORIA DEL SANTUARIO DE NTRA. SRA. DE LLUC

Gaspar Munar Oliver

pp. 56, 24 x 17 cm. PVP 250 ptes.

EL HERMANO BARTOLOME SUSAMA

Lorenzo Rotger

pp. 136, 17 x 12 cm. PVP 50 ptes.

GRAVACIONS DE L'ESCOLANIA DE BLAVETS

Disc II. d. LLUC. CANÇONS DE L'ESCOLANIA
PVP 700 ptes.

Disc c. d. ELS BLAVETS DE LLUC CANTEN...
CANÇONS DE CONCERT
PVP 300 ptes.

Disc c. d. ELS BLAVETS DE LLUC CANTEN...
A LA MARE DE DÉU
PVP 300 ptes.

Cassette LLUC. CANÇONS DE L'ESCOLANIA
PVP 300 ptes.

Cassette ANY DE LLUC 1884-1984. CÀNTICS DELS
PELEGRINS
PVP 350 ptes.

L'ESGLÉSIA NOSTRA

Menorca, set segles d'història (sense pretensions de fer de cronista)

per Miquel Anglada

Set-cents anys són un bon caramull d'anys! Però sembla esser que, tot comptat i debatut, segons diuen els historiadors, set-cents anys no fan el gruix d'un full d'aquells calendaris de full per dia.

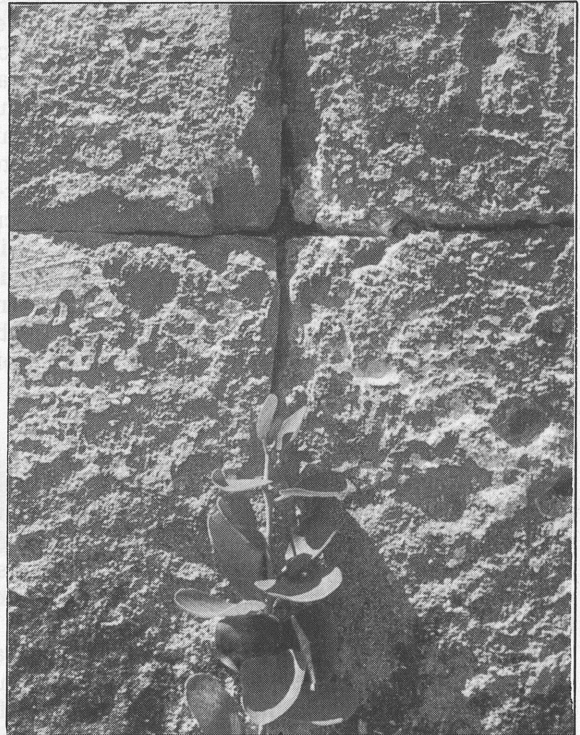
Així i tot, hem de dir que set-cents anys són els de la història dels qui ara vivim a Menorca. Per part de les institucions polítiques la celebració s'ha fet sota el signe de la «conquesta», per part de l'església local, la proclama és «som una tradició viva» i es posa de relleu la restauració del cristianisme a Menorca.

Encara, una altra precisió. El proppassat 17 de gener, les dites institucions polítiques, donaven per acabades les celebracions del setè centenari, mentre l'església les encetava, amb l'inici de l'any litúrgic, a darreries de novembre.

LA FESTA DE SANT ANTONI

Cada any, sobretot a Ciutadella, se celebra en el dia de Sant Antoni, Abat, Patró principal del Bisbat de Menorca, el fet del 17 de gener del 1287, quan les tropes del rei N'Alfons III conqueriren i incorporaren al Regne d'Aragó l'illa de Menorca. (El protocol o rúbrica de la festa, en què s'hi conjuminen aspectes religiosos i cívics, prou clars per a fer de protipus de festa cívico-religiosa, és així: se celebra l'Eucaristia i sermó —que ha evolucionat en els darrers anys cap a terrenys més homilètics, perquè era, fins no fa gaire, en part, un pnegíric del sant ermità i, en part, una exaltació patriòtica de la gesta bèl·lica, en què s'hi feia intervenir, com un «Sant Jaume», a peu i sense espasa, Sant Antoni, mesquinet!, que també matava moros, només assenyalant-los amb el garrotet— i la processó, que surt de la Catedral cap al carrer, conegut com «contra murada», per arribar fins on hi havia el «portal de Maó». Aquí el regidor més jove pren la bandera del rei (¿?), que porta un dels tres regidors, que van a la processó dalt cavall, i dóna els «tres tocs». Quan el bisbe està per passar el lloc, on se suposa que hi havia les portes de les murades, entona el «Te Deum laudamus» de retorn a la Catedral).

D'ençà de tot el bull autonòmic, la festa de Sant Antoni ha esdevingut la «diada» nacional del poble de Menorca. La festa a Ciutadella s'ha tornat més de tots els menorquins i les autoritats, que assisteixen a la Catedral, han obligat a eixamplar els llocs «reservats», amb tot un seguit de comentaris, per a tots els gusts, sobre la presència en una celebració religiosa de gent que es declara agnòstica i, fins i tot, atea. Però la dinàmica interna de la processó comporta aquesta possibi-

Cartell del setè centenari: SOM UNA TRADICIÓ VIVA. El temps ha tret la calç entre les quatre pedres de marès que ara fan veure la creu. Just davall hi creix incansablement la taparera.

litat, perquè no és ben bé una processó religiosa. La gent mira, però no hi va. Tenc la impressió —és una opinió que no tothom deu compartir— que el que feim és una mena de representació plàstica del moment històric en què el rei —que seria representat per les autoritats— i el clergat —ara com ara el presbiteri, presidit pel bisbe— entraren pel «portal de Maó» dins Ciutadella en el 1287. La Creu de la processó és a la Catedral, però la Bandera és a la Sala. La Creu la porta un clergue, la Senyera, un regidor. La festa és del poble!, i el poble ha creat les seves pròpies normes litúrgiques.

PENEDIMENTS

D'uns anys ençà hi ha hagut una creixent conscienciació, per part de l'església i de les institucions polítiques, que no estava bé, que no podíem celebrar únicament la gesta bèl·lica. Al cap i a la fi, les tropes, per

molt «cristianes» que fossin, van treure de Menorca els musulmans, pacífics habitants de l'illa durant cinc segles. Era, aquesta, la seva terra.

Per açò, al marge de qualsevol judici de valor que pugui emetre's sobre la commemoració de la gesta bèl·lica —ara diversament interpretada— cal dir que no tractam de «reviure» el fet de la batalla i de la victòria d'uns, els catalans, sobre els altres, els moros. Molt manco, encara, es parla com si els primers fossin els bons i els moros els dolents. Ho veim clar que el rei i les tropes catalanes van envair ca d'altri i els van treure per força. La celebració, per tant, més que de la batalla es fa de les conseqüències que va tenir en el nivell polític, cultural i religiós, que, amb poques paraules, es pot resumir així: Menorca va quedar, des del 1287, incorporada a l'àrea —èxits i vicissituds— del Regne catalano-aragonès i, més tard, a l'estat espanyol; s'inscriu, des de llavors, en el marc cultural català, de la qual n'és l'expressió més quotidiana el fet que els menorquins emprem la llengua catalana per tal de comunicar-nos i, finalment, que des del 1287, es restableix el cristianisme a Menorca. (Es parla molt de «restauració», jo parlaria més tost de «re-instauració» del cristianisme).

Naturalment l'Església de Déu, que és a Menorca, no és aliena a cap dels tres nivells, però, sens dubte, el que li pertany i l'ateny més de prop i com a propi és el nivell religiós.

«SOM UNA TRADICIÓ VIVA»

El testimoni de la carta-encíclica del bisbe Server ens fa saber que en el segle Vè floria a Menorca una comunitat cristiana. D'uns anys ençà han aparegut restes arqueològiques de construccions pàleocristianes a diversos indrets de la geografia menorquina, que ho confirmen.

Dels cinc segles en què Menorca va ser terra dels musulmans, sobre el cristianisme en sabem ben poca cosa. Així i tot els topònims que hem conservat fins el dia d'avui, sovint poden fer de pont entre l'«abans» i el «després» dels moros. (El riu de Santa Anna el coneixem avui com el riu de Cala Galdana o Santa Galdana).

Des del primer moment els llocs de culte musulmans van passar a ser llocs de culte dels cristians. Avui encara la torra del campanar de la Catedral de Menorca és, en bona part, segons els experts, el minaret de l'antiga mesquita. També, segons ho contenen les cròniques, a l'església de Santa Maria, fins aleshores mesquita, se celebrà la primera missa el dia de la Canelera.

Davant la perspectiva de la celebració del setè centenari, per tal de no romandre en un mer arqueologisme eixorc, el bisbe Mons. Antoni Deig va tenir la intuïció d'engegar el que hem conegut com «revisió dels anys 80», que haurà de tenir com a cloenda una assemblea o un sínode diocesà, que assenyali les pautes, camins i carreranyes, d'una vertadera renovació cristiana a Menorca. Aquesta és una tasca que encara es va fent.

MOMENTS I LLOCS

Encara que aquesta tasca de renovació l'hàgim pensada —amb molt de seny, em sembla— com a tasca

prioritària i hàgim encunyat la redundància de ser una tradició «viva» (la tradició «morta» és bagatge de museu), això no ha impedit que, en ocasió de la celebració del setè centenari s'hagin projectat diversos actes.

El dia de Sant Antoni presidí la celebració el Nunci de Sa Santedat, Mons. Màrius Tagliaferri, i concelebraren amb ell el nostre bisbe i també els bisbes de les esglésies germanes de Mallorca i d'Eivissa. A darrera hora hi va mancar el bisbe Miquel Moncadas —la neu el va bloquejar a Solsona— (era prou esperat; caldrà que a la seva «agenda» hi anoti que té una visita pendent a uns amics). Amb els bisbes vam concelebrar pràcticament tots els capellans de Menorca. Malgrat el fred i les previsions, els núvols van escampar un poc i es va poder fer la processó.

Entre d'altres coses, al Nunci hem d'agrair-li l'esforç de celebrar i d'haver gosat a fer una part de l'homília en català.

En començar l'homília va llegir, i després lliurà al nostre bisbe, una carta autògrafa de Joan Pau II, en ocasió de la celebració centenària.

La Catedral estava plena, a pic de mall, com solem dir per aquestes terres.

La Catedral...

Vet aquí un dels projectes que han de fructificar durant aquest any centenari: sa restauració. El projecte és ambiciós. Explicar-lo ara em faria ser cansat i llarguerut. (Potser, quan diguin «som-hi!», en podríem fer un bocí).

Aquesta restauració voldria ser l'obra material més important realitzada durant el setè centenari.

llibreria

Jovellanos

- pósters
- làmines
- postals...

Jovellanos, 1 10.721466

Ciutat de Mallorca

El Nunci pronuncia l'homília a la Catedral de Menorca el propassat dia de Sant Antoni, envoltat dels bisbes de les nostres Illes
(Foto Studio Hernando)

L'obra s'ha de fer —l'església de Menorca, gràcies a Déu, és ben pobra en diners— amb el suport econòmic de les institucions públiques de la comunitat autònoma.

Sobre la Catedral es farà una exposició. Es donen ara les darreres passes per a la seva instal·lació.

Encara la Catedral em suggereix un altre aspecte d'íntima satisfacció —no he anat a furonar si aquesta alegria és compartida per molta altra gent—. Durant cinc segles, l'illa de Menorca va estar lligada a la Seu de Mallorca. Per decret de Bonifaci VIII, datat el 18 de juliol del 1295 a Agnani, Menorca resta sota el pasturatge —de pastura ben magra durant llargues temporades— del bisbe de Mallorca, que nomena un vicari general, que resideix a Menorca. Pius VI, en el 1795 —cinc-cents anys tancats amb clau— essent D. Bernat Nadal i Crespi bisbe de Mallorca, decretà la separació de Menorca, que esdevé de llavors ençà diòcesi. Però aquests cinc segles d'història comuna no s'esborren amb un decret de separació. Per això he experimentat l'íntima alegria de veure que, en aquest any, hem recuperat, com a festes del nostre calendari litúrgic, la del Beat Ramon Llull i la de Santa Catalina Tomàs. Si més no, quan ells pelegrinaven pel món, «érem» del mateix bisbat.

El Reial Monestir de Santa Clara de Ciutadella de Menorca mereixeria un capítol especial. És una d'aquelles realitats ininterrompudes des de l'any 1287. La seva presència orant comença a darreries de febrer de l'any de la conquesta. Han hagut de refer la casa ben bé dues vegades, però el lloc que trepitgen és el mateix des de fa set-cents anys. Escriure la història d'aquesta ininterrompuda presència és, entre altres coses, una de les tasques que s'han proposat dur a terme enguany.

ÉS HORA DE CLOURE

Hauria de posar punt i final i seria bo fer-ho amb unes paraules del bisbe Deig, de la seva llarga carta pastoral «Som una tradició viva». Per exemple: «Tots ens hem de posar a les mans de l'Esperit». Però em sembla —és només un parer— que no hi ha d'haver punt i final. Hi resten coses per fer i no aniria gens malament que, des de la balear menor, informàssim l'església germana, que és a Mallorca, de tot allò que anam fent, de la vida que sempre és jove, maldament sigui vella la història.

Deixem, doncs la porta empesa...

MIQUEL ANGLADA

Dos poemes de Jorge de Lima

Traduïts per Josep M. Llompart

Nat a União (Estat d'Alagoas, Brasil) l'any 1895, Jorge de Lima és una figura destacada dins el gran moviment poètic brasiler iniciat cap als anys vint de la present centúria i conegut amb el nom de «modernisme». Dins aquest context representa, juntament amb Murilo Mendes, la línia de més alta espiritualitat, concretada en un fervorós catolicisme.

La seva poesia, dotada d'una extensa gamma de registres, es distingeix per un formalisme rigorós que li permet admirables troballes expressives. Entre els seus llibres cal destacar *Poemas* (1927), *Essa Nega Fulô* (1928), *Novos Poemas* (1929), *Tempo e Eternidade*, que conté també un conjunt de poemes de Murilo Mendes (1935), *A Túnica Inconsútil* (1938) i, sobretot, *Invenção de Orfeu* (1952), del qual s'ha dit que és una de les obres més torbadores i significatives de la literatura mundial.

Jorge de Lima va morir a Rio de Janeiro el 1953.

Els dos poemes que presentem en versió catalana responen a plantejaments i a tècniques molt diferents. El primer, de to popularitzant, aconsegueix un ritme de dansa (gairebé de «samba», diríem), molt vivaç, quasi marejador, i usa amb eficàcia els recursos dialectals brasilers, un equivalent dels quals hem intentat d'incorporar a la nostra traducció. El segon, en canvi, és un poema d'ampla alenada i de to major, impressionant per la tensa passió que traspuia i per la seva bellesa punyent, tumultuosa i esqueixada, sempre, emperò, dins un esquema formal construït amb extraordinària traça.

AQUEIXA NEGRA FULÓ

Doncs diuen que al sucrrerar
d'un meu avi va arribar
(era al temps de la picor)
una negra bonicoia
que es deia Negra Fuló.

Aqueixa Negra Fuló!
Aqueixa Negra Fuló!

Oh Fuló! Oh Fuló!
(La Senyora així parlà)
El meu llit has de compondre
m'has de pentinar els cabells
vine que m'has d'ajudar
a despullar-me, Fuló!

Aqueixa Negra Fuló!

Ai la negra Fuló!
es va quedar de cambrera
per curar de la Senyora
i planxar per al Senyor!

Aqueixa Negra Fuló!
Aqueixa Negra Fuló!

Oh Fuló! Oh Fuló!
(La Senyora així parlà)
Vine a ajudar-me, oh Fuló,
el meu cos has de ventar
que estic suada, Fuló!
Vine i grata'm la coïtja,
vine i espluga'm de polls,
vine'm a gronxar l'hamaca,
vine a contar-me rondalles,
que tenc molta son, Fuló!

Aqueixa Negra Fuló!

«Això era princesa
que vivia en un castell
i que tenia un vestit
amb els peixos de la mar.
Entrà en la pota d'un ànec
per la d'un pollet sortí.
El Senyor Rei va manar
que us en contàs fins a cinc».

Aqueixa Negra Fuló!
Aqueixa Negra Fuló!

Oh Fuló! Oh Fuló!
Vés i colga dins el llit
aquests infants, Fuló!
«La mare em va pentinar
la madrastra em va enterrar
per les figues coll de dama
que picava el sabià».

Aqueixa Negra Fuló!
Aqueixa Negra Fuló!

Oh Fuló! Oh Fuló!
(La Senyora així parlà
cridant la Negra Fuló).
On és el flascó d'aromes
que el teu Senyor m'envià?
Ah! Ets tu que me'l vas robar!
Ah! Ets tu que me'l vas robar!

El Senyor la va anar a veure
amb una verga de bou.
La negra es tragué la roba.
El Senyor va dir: Fuló!
(La vista li tornà fosca
més que la Negra Fuló).

Aqueixa Negra Fuló!
Aqueixa Negra Fuló!

Oh Fuló! Oh Fuló!
I el meu mocador de randa?
On són percinta i fermall?
On és aquella unça d'or
que el teu Senyor m'envià?
Ah! Ets tu que m'ho vas robar.
Ah! Ets tu que m'ho vas robar.

Aqueixa Negra Fuló!
Aqueixa Negra Fuló!

El Senyor va anar a assotar
tot sol la Negra Fuló.
La Negra es treia la falda,
després es treia el gipó,
i de dins tota nueta

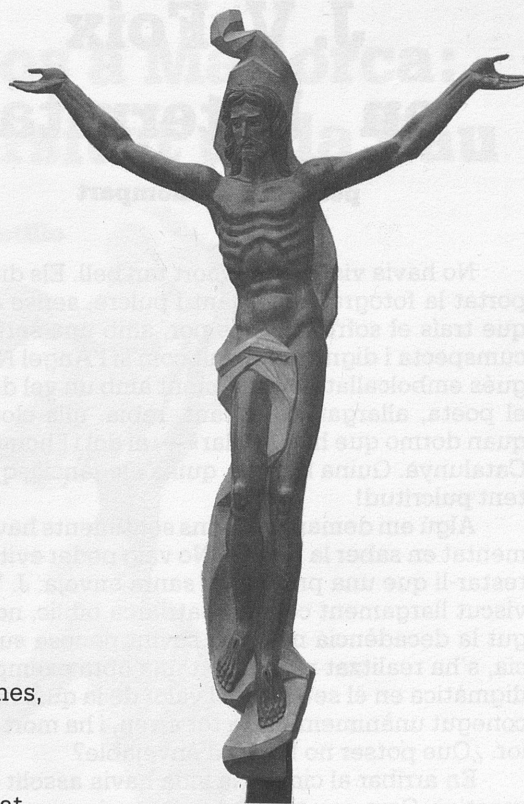
Oh Fuló! Oh Fuló!
Vés i colga dins el llit
aquests infants, Fuló!
«La mare em va pentinar
la madrastra em va enterrar
per les figues coll de dama
que picava el sabià».

Aqueixa Negra Fuló!
Aqueixa Negra Fuló!

Oh Fuló! Oh Fuló!
(La Senyora així parlà
cridant la Negra Fuló).
On és el flascó d'aromes
que el teu Senyor m'envià?
Ah! Ets tu que me'l vas robar!
Ah! Ets tu que me'l vas robar!

POEMA DEL CRISTIÀ

Perquè la sang de Crist
 vessà damunt els meus ulls,
 la meva visió és universal
 i tinc dimensions que no sap ningú.
 Els mil·lenis passats i els que vindran
 no m'atordeixen perquè neixo i naixeré,
 perquè sóc u amb totes les criatures,
 amb tots els sers, amb totes les coses,
 que descomponc i absorbeixo amb els sentits,
 i comprenc amb la intel·ligència
 transfigurada en Crist.
 Tinc els moviments allargassats.
 Sóc ubicu: estic en Déu i en la matèria;
 sóc vellíssim i tot just vaig néixer ahir,
 els llims primitius em xopen
 i al mateix temps ressonen en les trompetes finals,
 comprenc totes les llengües, tots els gestos, tots els signes,
 tinc glòbuls de sang de les races més oposades.
 Puc eixugar amb un simple gest
 el plor de tots els germans distants.
 Puc estendre sobre tots els caps un cel unànim i estrellat.
 Crido tots els captaires perquè vinguin a menjar amb mi,
 i camino sobre l'aigua com els profetes bíblics.
 Per a mi ja no hi ha fosca.
 Opero transfusions de llum als sers opacs,
 puc mutilar-me i reproduir els meus membres com les estrelles de mar,
 perquè crec en la resurrecció de la carn i crec en Crist,
 i crec en la vida eterna, amèn.
 I tenint la vida eterna puc transgredir lleis naturals:
 el meu pas és esperat a les carreteres,
 vinc i aniré com una profecia,
 sóc espontani com la intuïció i la Fe.
 Sóc veloç com la resposta del Mestre,
 sóc inconsútil com la seva túnica,
 sóc nombrós com la seva Església,
 tinc els braços oberts com la seva Creu esbocinada i refeta,
 a tota hora, en totes direccions, en els quatre punts cardinals,
 i damunt les espatlles la porto
 a través de tota la foscor del món, perquè tinc la llum eterna als ulls.
 I tenint la llum eterna als ulls sóc el màgic més gran:
 ressuscito en la boca dels tigres, sóc alfa i omega, peix, anyell,
 menjador de lagosts sóc ridícul, sóc temptat, sóc
 perdonat, sóc
 tirat a terra i glorificat, tinc mantells de púrpura i d'estamenya,
 sóc aseníssim com Sant Cristòfor i sapientíssim com
 Sant Tomàs. I sóc foll, completament foll, per sempre,
 per tots els segles, foll de Déu, amèn.
 I essent la folia de Déu, sóc la raó de les coses, l'ordre i la mesura,
 sóc la balança, l'educació, l'obediència,
 sóc el penediment, sóc la humiliat,
 sóc l'autor de la passió i mort de Jesús,
 sóc la culpa de tot.
 Res no sóc.
Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

J. V. Foix en l'eternitat

per Josep M. Llompart

No havia vist mai un mort tan bell. Els diaris n'han portat la fotografia. Elegant i pulcre, sense cap rictus que traís el sofriment o la por, amb una seriositat circumspècta i digna, rejuenit com si l'Àngel Negre l'hagués embolcallat delicadament amb un vel de serenor, el poeta, allargat en el taüt, rebia, ulls closos —«és quan dormo que hi veig clar»—, el dol i l'homenatge de Catalunya. Quina bellesa, quina elegància, quina amantent pulcritud!

Algú em demanava quins sentiments havia experimentat en saber la notícia. No vaig poder evitar de con-
testar-li que una profunda i santa enveja. J. V. Foix ha viscut llargament com un patriarca bíblic, no ha conegut la decadència ni la tan sovint penosa supervivència, s'ha realitzat mitjançant una obra exemplar, paradigmàtica en el seu ofici, el valor de la qual ha estat reconegut unànimement i a tot arreu, i ha mort sense dolor. ¿Que potser no ho és, d'envejable?

En arribar al cim de la vida havia assolit el cim del prestigi. Com aquell altre mort insigne que fou Joan Miró, amic seu, company seu en l'alta aventura d'explorar realitats amagades, belleses inèdites, somnis de màgia, que es va iniciar en el marc d'aquella esplèndida avantguarda que vitalitzà la cultura catalana dels darrers anys vint i dels primers anys trenta, i que s'ha prolongat fins ara mateix.

Gertrudis, Sol i de dol, Les irrealis omegues, On he deixat les claus..., L'estrella d'En Perris, Onze Nadals i un Cap d'Any..., anaven dibuixant l'univers de somni, de claror i d'ombra, on s'esdevenia una de les més fascinants experiències poètiques del nostre temps. I no sols dels Països Catalans, sinó del tot el món. Qualsevol que sigui de l'ofici ha hagut d'aprendre alguna cosa de J. V. Foix, ha hagut d'admirar-lo i d'envejar-lo. Si més no, com un dels millors orfebres del vers, un dels més fabulosos tècnics de la versificació i de la prosa poètica amb què ha pogut comptar la literatura catalana de qualsevol època. ¿I què en direm del llenguatge? El poeta, mig de bromes mig de veres, assegurava que ell escrivia el català com l'hauria escrit avui tothom si no s'hagués deteriorat durant els segles de decadència i hagués pogut evolucionar normalment. Així, abunden en el seu idioma els nobles arcaïsmes i els més agosarats neologismes, al costat d'expressions de la parla dels pagesos, dels pescadors i mariners de la Vella Catalunya, i fins i tot mallorquinismes i valencianismes. Tot plegat fa que la seva poesia sigui una constant creació de llenguatge.

S'ha dit que aquesta poesia és difícil, hermètica, que no fa de gaire bon seguir en el viatge de descoberta per les regions inconegudes de l'esperit i de la bellesa; s'ha dit que el poeta va massa enfora i que adesiara les

seves visions esdevenen opaques. ¿Superrealisme? És possible. Però, en tot cas, un superrealisme molt personal i molt original, arrelat en la tradició de la nostra cultura i en les formes expressives de l'art del poble. Un superrealisme, doncs, profundament català. L'avantguarda i el passat cultural, la desimboltura popular i la norma dels clàssics, convergeixen admirablement, sense cap violència, en aquesta poesia.

Vegeu, sense anar més enfora, la recurrència del tema de Nadal, amb tots aquells elements tradicionals de casolania i d'intimitat familiar que el fan tan nostre —tan tòpicament nostre, si voleu—, però transfigurats i fets nous per l'alquímia d'un art inèdit i excels:

*També vindrem, Infant, a l'hora vella
Com a pagès, per ser més sol amb Tu;
Deixarem rella i la mula de sella
I a peu, pel rost, allà on l'estel ens du.*

*Porto els papers d'una casa forana
Escumejant vora la mar i el port:
—Omple-la Tu amb Tà divina ufana,
Deixa-hi un àngel si m'hi ve la mort.*

*I quan tot just si la tenora sona,
Pastors i estels perduts serrat enllà,
La Verge i Tu tots sols, a l'Hora Sola,
I els corns reials qui sap qui els sentirà,
Vindrà mudat, al costat de la dona,
Amb els vestits de quan ens vam casar.*

Obscur i meravellós, però alhora senzill, immediat i avinent. La prova ha estat feta. *Ho sap tothom i és profecia*, aquella fulgurant nadala que és gairebé un somni màgic dels Països Catalans, ha assolit una popularitat immensa a les escoles i els infants n'han sabut copsar tot l'encís, tota la gràcia i tota la bellesa.

Un somni. L'obra del poeta és una prolongada excursió pels territoris del somni, on rau la veritat més vera:

*És quan dormo que hi veig clar,
foll d'una dolça metzina.*

J. V. Foix ha posat el més delicat i plàcid punt final a la seva aventura. Ara potser ja hi veurà clar per sempre. Per tota l'eternitat.

Un poema que pren cos a Mallorca: El projecte de la Universitat de la Pau

per Sebastià Barceló Castillo

Parlam d'un poema perquè ha nascut de la passió, de la intel·ligència, de l'esforç d'un poeta.

Parlam d'un projecte perquè es tracta d'una idea engendrada per a materialitzar-se mitjançant la cooperació d'un grup d'homes conscients i compromesos amb la necessitat de la pau com a alternativa, pot ser única, a l'autodestrucció.

Parlam d'un poeta: RICHARD. El seu llinatge és difícil de pronunciar. Richard viu a Puigpunyent amb la seva família. Encara només parla anglès però estima tant o més Mallorca que la majoria dels qui hi hem nascut.

Viu per dues curolles: escriure i dur endavant el projecte de la Universitat de la Pau. Però mireu un poc enrrera...

«Naixement de la Pau»
Estàtua de Gioia

EL MIRALL

La nova revista quinzenal de l'Obra Cultural Balear

Subscriuiu-vos-hi, vos farà falta

Neix a Xicago l'any 33. Estudia Economia a la Universitat d'Illinois i Dret a la Universitat de Paul. Bon estudiant i bon esportista a un país generós: té una carrera envejable. Fiscal i més tard advocat. Tot i això, als quaranta anys deixa treball, professió i casa. Per què? Està insatisfet: és conscient de les contradiccions de la seva feina. Necessita reorientar la seva vida. S'instal·la amb la seva família a un poblet de Mèxic. Es dedica a profunditzar en els problemes humans, especialment en els conflictes capaços de dur un home a llevar la vida a un germà. Escriu.

Viatja a Israel on un amic anomenat Pinkas Shalom, compromès amb la lluita per la pau, li suggereix una idea: Així com hi ha Acadèmies militars que formen homes per a la guerra, s'hauria de crear una Acadèmica que formi els homes per a la pau.

Ve a viure a Mallorca on madurarà el projecte de la Universitat de la pau. Continua escrivint poemes, la major part dels quals tenen la mateixa intenció que el projecte. Alguns d'ells van essent publicats pel setmanari «The reader», juntament amb les seves crides demanant col·laboració.

Considera que Mallorca, per la seva història i la seva realitat actual, nus de cultures i de llengües, és el lloc més escaient per a establir la Universitat Internacional de la Pau. Amb això no vol dir crear una altra Universitat nova sinó intentar que la Universitat de les Illes Balears assumisqui el Projecte i que molts d'altres segueixin la iniciativa.

En què consisteix el projecte?

L'objectiu final és una Universitat, o millor moltes, oberta als estudiants i professors de tot el món (com era en els seus orígens), sense dependència política ni ideològica, dedicada a formar llicenciats de les diferents especialitats i al mateix temps a proporcionar-los una comprensió ampla del fenomen conflicte i un entrenament per a la conciliació.

Un requisit bàsic és l'elaboració d'un programa o currículum que integri tots els coneixements científics sobre el conflicte que, des de les diferents disciplines acadèmiques, s'han assolit fins ara i proposi les investigacions adients per les qüestions plantejades. Per aquesta tasca es demana l'ajut de professors, científics, investigadors i creadors de tot el món. En el seu moment es convocarà un Congrés d'experts per a la redacció del programa.

Mentrestant hi ha una variada feina que consisteix en:

1. Traducció de les orientacions que defineixen la naturalesa del treball i les normess que han de regular el desenvolupament del projecte;

2. Difusió a les principals Universitats, començant per les de l'àrea mediterrània i seguint per les de tot el món;

3. Recepció, traducció, ordenació i arxiu de la correspondència;

4. Preparar els contactes previs amb els experts i preparar els viatges i acomodació pel Congrés de Palma.

Es tracta, doncs, d'un projecte d'allò més ambiciós que requereix la mobilització de moltes d'energies, l'adopció d'iniciatives i respostes creatives, l'aportació dels recursos i mitjans... En definitiva un repte a la capacitat de la comunitat de les Balears.

En paraules de Richard, al·ludint al sentit grec de la paraula «bal·lo», llançar, el projecte és el llançament d'una idea, com a un coet lluminós, que des del firmament servesqui de referència a la humanitat, afavorint la rectificació de la seva marxa cap a l'autodestrucció.

¿Hi trobarà la resposta que mereix, a la nostra comunitat? De moment un grapat de mallorquins de diversos orígens i llengües aportam el nostre esforç. La nostra Universitat ha obert les portes. Aquesta revista ens allarga la veu... En Richard continua el seu poema.

Si creus que aquest projecte pot ser útil. Si desitges col·laborar-hi perquè arribi a ser una realitat, t'agraïrem ben sincerament que ens enviïs aquest full, degudament omplert, a

Universitat Internacional de la Pau
Saló de graus
Facultat de Filosofia
Carretera de Valldemossa s/n
Palma de Mallorca

Nom

Adreça i telèfon

Àrea d'estudis o sistemes en què pots col·laborar

.....

.....

.....

«Una vida», d'Italo Svevo, una de les millors obres de la literatura universal del nostre segle

per Maria de la Pau Janer

Una vida constitueix el volum setè de la col·lecció «Les millors obres de la literatura universal / segle XX» que, com a iniciativa d'Edicions 62 i de la Caixa, pretén donar a conèixer les traduccions catalanes dels autors més importants del nostre segle. Aquesta col·lecció, dirigida per Joaquim Molas i assessorada per Josep M. Castellet i Pere Gimferrer, ha publicat, fins ara, les següents novel·les: *Contrapunt* d'Aldous Huxley, traduïda per M.ª Teresa Vernet; *Crònica dels pobres amants* de Vasco Pratolini, traduïda per M.ª Aurèlia Capmany; *Contes d'hivern* d'Isak Dinesen, traduïda per Toni Pascual; *Pornografia* de Witold Gombrowicz, traduïda per Dorota Szmidi; *El Volga desemboca al mar Caspi* de Borís Pilniak, traducció d'Andreu Nin; *El temps retrobat* de Marcel Proust, traducció de Joan Casas; *El deixeble del diable / Santa Joana* de Bernard Shaw, traducció de Carles Capdevila i C. Fernández Burgas; *La Cavalleria Roja* d'Isak Bàbel, traduïda per Monika Zgustova; *Poesia francesa contemporània, Antologia*, a cura d'Alain Verjat.

L'edició original italiana d'*Una vida* es va publicar amb el títol d'*Una vita* l'any 1892 a Trieste, i es va reeditar el 1930 a Milà. El seu autor, Italo Svevo, pseudònim d'Ettore Schmidt, escriví, després d'haver-la publicada, aquestes paraules: «James Joyce deia sempre que en la ploma d'un home només hi ha una novel·la i que quan se n'escriuen de diferents es tracta sempre de la mateixa més o menys transformada. Doncs, en aquest cas, la meua única novel·la seria *Una vida*». De fet, en aquesta obra, hi trobam alguns motius que apareixen de manera gairebé constant a la producció literària d'aquest autor, la preocupació per caracteritzar els personatges, les crisis de la societat, el tema de la vellesa, la senilitat i la mort.

Ettore Schmidt (1861-1928) va néixer a Trieste, ciutat burgesa i cosmopolita on es dona una conjugació de diversos corrents culturals en què les influències italianes, esclaves, germàniques, mediterrànies o semítiques hi són ben presents. Potser per aquest motiu l'autor d'*Una vida* s'interessà des de molt jove per la literatura centro-europea, per l'aventura de descobrir el món dels llibres i d'apassionar-s'hi. Primer els clàssics, sobretot alemanys; després, els italians i els naturalistes francesos. Aquest interès, sempre constant, és el tret que defineix l'existència d'Ettore Schmidt, home que residí a la seva ciutat gairebé tota la vida i que treballà com a corresponsal bancari. En aquest temps, emperò, dedicà molt d'esforç a l'activitat literària. I fou aquest, ben segur, el treball més bell.

Una vida ens explica la història d'Alfons, un al·lot que s'instal·la a la ciutat per treballar-hi. És la crònica

d'una solitud, perquè la vida d'Alfons és una recerca constant, sempre inútil, del propi lloc en una societat que no l'accepta. El protagonista treballa en un banc i dedica molt de temps a l'estudi i a la lectura, principalment filosòfica, perquè creu que aquest és l'únic camí que l'allunya i el «salva» de la rutina. Quan coneix Annetta, la filla del director del banc, inicia una relació complexa i difícil. A través d'ella descobreix el món burges i viu els conflictes de l'enfrontament amb un grup al qual no pertany. La coneixença d'aquest món es basa en malentesos i en mentides subtils que només serveixen per concretar cada vegada més la solitud del protagonista. En arribar a la ciutat, Alfons es troba sol i enyora la seva mare, que representa la vida anterior, l'antitesi de la soledat. Se sent sol en el cercle d'Annetta; i també quan torna al poble, davant la tomba de la mare morta. Aquesta sensació de solitud que s'ha anat intensificant, cada cop més colpidora i més absoluta, arriba al grau màxim en l'últim episodi de la novel·la. Per això Alfons adopta l'únic camí possible, el suïcidi. La mort és el darrer acte de la història i suposa la creació de la soledat: «Ell en canvi es veia incapaç per a la vida. Alguna cosa, que sovint havia inútilment cercat de comprendre, la hi feia dolorosa, insuportable».

La història que ens explica *Una vida* és senzilla. Hi trobam un fil linial, la història d'Alfons, sense grans esdeveniments ni situacions gaire inesperades. Allà on apareixen els matisos és en la caracterització dels personatges i també en les relacions humanes, ben sovint conflictives i complexes. El protagonista viu amb la família Lanucci, representants del món treballador més humil, són l'altra cara de la moneda en relació als Maller, la família d'Annetta. Alfons comparteix els problemes dels Lanucci però mai no arriba a identificar-s'hi perquè el seu caràcter, les inquietuds intel·lectuals que el defineixen, el fan distint. Tampoc no s'adapta al món burges i les relacions amb Annetta són una combinació de matisos diversos, l'amor, més imaginari que real, l'experiència física, sempre més intensa, les ambigüitats i la por. La sensació de por és una constant en la peripècia personal del protagonista, el temor al futur, a les conseqüències dels propis actes, i la torbació davant una realitat hostil que l'envolta.

Es tracta, com he assenyalat abans, d'una trama senzilla, plena, emperò, de matisos a l'hora de referir-se als personatges, a la caracterització d'Alfons, l'home que s'enfronta amb el món que l'envolta i que en surt derrotat.

Lluc per Mallorca

per Gaspar Alemany

A la revista que porta el nom del nostre santuari hi escau una crònica que intenti remarcar els fets esdeveniments fins avui i que mereixen esser destacats.

Una constant durant aquests darrers mesos és l'augment de visitants que arriben a Lluc, sobretot els caps de setmana. Molts arriben al santuari com a pelegrins, altres passen com a turistes, i un grup ben nombros de gent jove, aprofita per acampar, trobar-se en aplecs de parròquies, grups d'esplai i altres, i fer excursions que la Serra de Tramuntana els ofereix. Tanmateix cal dir que no són pocs els grups d'estrangers que pugen al Massanella, Tomir o van al Torrent de Pareis per son propi compte o guiats per algú que coneix el camí.

La tardor i l'hivern d'enguany resulten molt plujosos. Els embassaments del Gorg Blau i de Cúber es troben plens. A Lluc ha plogut i també nevat a bastament. El dia 24 de desembre, a la celebració de les matines es va notar que el fred i la neu havien minvat l'assistència dels feels. Tot i això la basílica es va omplir per participar a la celebració i escoltar les veus dels blavets. El sibil·ler d'aquest any ha estat en Bartomeu Mateu, i el cant de l'àngel el va interpretar en David Ginard. Aquella nit els blavets mostraren amb les seves veus el fruit del treball quotidià que suposa mantenir un cor d'aquesta classe.

Parlant de l'escolania podem afegir que li ha tocat viure un moment sensiblement complicat pel que fa a la subvenció que rebia de l'Estat com a escola. Amb l'entrada de la nova llei d'educació s'ha estroncat l'aportació econòmica que rebia i això ha creat seriosos problemes de funcionament. A hores d'ara sembla que es podrà trobar una resposta adient que minvi aquest mancamment, però caldrà estudiar per al futur una solució estable que faciliti el manteniment d'aquesta estimada institució.

UN NOU MONUMENT A LLUC

El prop passat 20 de desembre es va descobrir al santuari un nou monument al Pare Joaquim Rosselló i Ferrà, Fundador dels Missioners dels Sagrats Cors i Prior del Santuari (1891-1904). Al jardí de «la magnòlia» hi ha quedat el Pare Joaquim, assegut a la cadira de repòs, suaument recolzat sobre l'espatlla dreta. La seva capeta i el seu bonet, elements inconfusibles de la seva persona. Les seves mans de llargs dits travessats pels nervis. És l'expressió d'una visió madura d'un home que durant tretze anys va lluitar per fer reeixir el santuari. L'autora, Remígia Caubet, afirmava el dia de la inauguració, que aquella estàtua era la figura d'un per-

Inauguració del monument al P. Joaquim Rosselló (20.12.1986)

sonatge adult vist també per una persona d'una maduresa professional inqüestionable.

REFORMA DEL CEMENTIRI

Lluc pertany al municipi més extens de Mallorca, el d'Escorca. L'ajuntament ha procedit a reformar l'actual cementiri que es troba al camí del Pujol dels misteris, entre els monuments tercer i quart. L'eixample s'ha portat a terme engrandint el petit cementiri vers la part posterior.

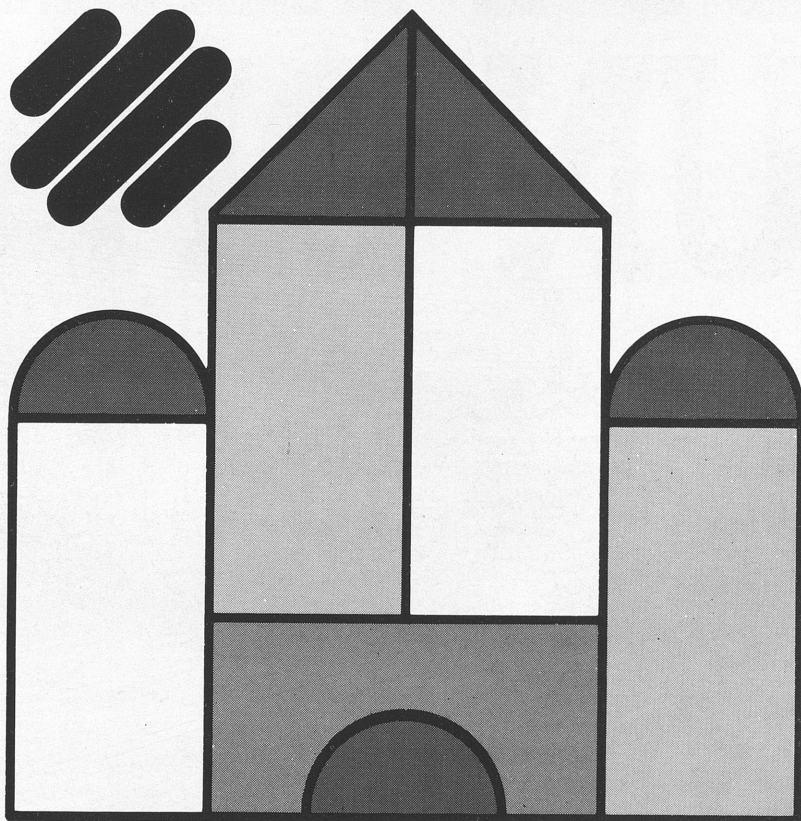
VISITA DEL BISBE DE MALLORCA

És ja un costum arrelat rebre la visita del Bisbe de Mallorca el dia de Cap d'Any. El primer de gener, el Bisbe Teodor acudeix al santuari ja fa molts d'anys per pregar davant la imatge de la Mare de Déu, i posar sota la seva protecció la diòcesi en el nou any que comença. Enguany també es féu present i presidí l'eucaristia de la comunitat.

Per acabar vull referir-me a la mort del Pare Josep Verd, prior del santuari que fou i impulsor i defensor de l'ús de la nostra llengua al santuari. El mes de novembre morí a Sóller. Al cel sia.

El Lluc de cada dia el fan els molts de pelegrins que pugen per fer ofrena amb motiu d'acció de gràcies o per pregar davant la Mare de Déu.

**Visqui en propietat
a preu de lloguer.**

**VIURE EN
PROPIETAT**

PRÉSTEC HABITATGE

BANCA CATALANA

BANC INDUSTRIAL DE CATALUNYA
BANC INDUSTRIAL DEL MEDITERRANI
BANC DE BARCELONA

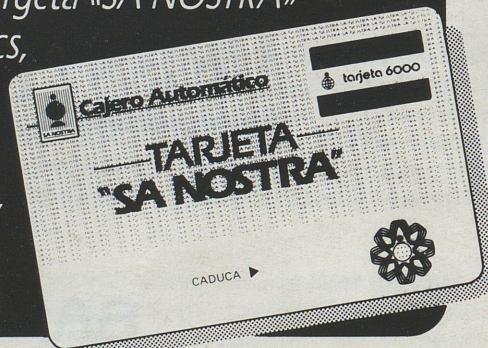
JUST AMB UN DIT

COBRAU, INGRESSAU, CONEIXEU EL SALDO
I L'EXTRACTE DE COMPTES

*Just amb un dit, utilitzant la Targeta «SA NOSTRA»
i els nostres Caixers Automàtics,
disposau dels vostres doblers,
realitzau ingressos, consultau el saldo
i obteniu un extracte del vostre compte,
en un instant i còmodament.*

CAIXA DE BALEARS
"SA NOSTRA"